

WATER- SCHAPSPEIL 2020

Trends en ontwikkelingen
in het regionale waterbeheer

 UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

COLOFON

UITGAVE

Unie van Waterschappen
Postbus 93218
2509 AE Den Haag
www.uvw.nl

DRUKWERKPRODUCTIE

Opmeer papier pixel projecten
Den Haag

VOORWOORD

WATER VERBINDT!

We leven in bijzondere tijden. Wie had een jaar geleden kunnen voorspellen dat een virus tot een pandemie zou leiden, met als gevolg een wereldwijde lockdown waarin werken - ook werken aan water - opnieuw uitgevonden zou moeten worden? En dat we zo snel opnieuw met zeer extreme weersituaties te maken zouden krijgen: hoge temperaturen en grote droogte, afgewisseld met extreme en zeer lokale buien?

Er zijn nogal wat uitdagingen waar we in Nederland mee te maken hebben. De druk op de beschikbare ruimte wordt steeds groter. Het aantal inwoners blijft groeien en daarbij willen ook nog eens steeds meer mensen in de steden wonen. In de beperkte ruimte moeten daardoor steeds meer functies worden gecombineerd om fijn te kunnen wonen, werken en recreëren. Daarbij komt nog de klimaatverandering - steeds hogere temperaturen, grotere kans op droge periodes en tegelijkertijd hevigere regenbuien - waar we ons op aan moeten passen. Deze grote maatschappelijke uitdagingen vragen om een andere manier van denken en doen. Water speelt daarbij een centrale rol.

Water is zowel een randvoorwaarde voor al die verschillende functies die we in ons landschap wensen, als een kans voor een duurzame inrichting van onze omgeving. Te veel water levert gevaren op, maar van watertekorten hebben we de laatste jaren ook steeds meer last. Water kan de kwaliteit van de leefomgeving versterken, bijvoorbeeld via natuur of recreatiemogelijkheden, en een rol spelen bij het verkleinen van de klimaatvoetafdruk. Water, als ordenend principe voor de inrichting van Nederland, biedt een startpunt voor oplossingen.

Waterschappen zorgen voor veilig, voldoende en schoon water. Ze werken samen met de Rijksoverheid, provincies, gemeenten en vele organisaties in hun beheergebieden om het water in Nederland zo goed mogelijk te beheren. Die kerntaken vullen ze graag op zo'n manier in dat ze tegelijkertijd een bijdrage leveren aan de aanpak van de genoemde maatschappelijke uitdagingen.

Daarom werken waterschappen mee aan omgevingsvisies, regionale energiestrategieën, watervriendelijk landbouwbeleid en lokale klimaatadaptatiestrategieën. Daarom ondersteunen ze belangrijke landelijke afspraken, zoals het Klimaat- en Grondstoffenakkoord. En daarom ontwikkelen ze innovatieve oplossingen zoals warmte

uit aquathermie, (terug)winnen van grondstoffen, natuurvriendelijke onderhoudsstrategieën en multifunctionele waterkeringen.

Om ook in de toekomst een robuust en klimaatbestendig watersysteem te hebben is het belangrijk dat iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt en bijdraagt. Samen werken aan water is nodig om tegemoet te komen aan - en wanneer nodig een zorgvuldige afweging te maken tussen - de verschillende belangen rondom wonen, natuur, landbouw, recreatie en economie. Kortom: water verbindt!

Als waterschappen willen we graag laten zien hoe we werken aan veilig, voldoende en schoon water. Met deze publicatie doen we dat en bieden we inzicht op welke wijze de waterschappen bijdragen aan de verschillende maatschappelijke uitdagingen. Laat je inspireren!

Rogier van der Sande
Voorzitter Unie van Waterschappen

INHOUDSOPGAVE

3 VOORWOORD

7 INLEIDING: DOEL VAN DEZE PUBLICATIE

9 DEEL 1: DE WATERSCHAPPEN IN VOGELVLUCHT

16 DEEL 2: HET WERK VAN DE WATERSCHAPPEN IN MAATSCHAPPELIJK PERSPECTIEF

- 17 Samen werken aan maatschappelijke opgaven
- 21 Waterschappen en het veranderende klimaat
- 25 Waterschappen en de ruimtelijke ontwikkeling
- 29 Waterschappen en de voedselketen
- 33 Waterschappen en de circulaire economie
- 37 Waterschappen en de samenleving

41 DEEL 3: HOE STAAT HET MET DE WATERSCHAPSTAKEN?

- 43 Werken aan waterveiligheid
- 48 Werken aan voldoende water
- 52 Werken aan schoon water
- 56 Werken aan gezuiverd Water
- 60 Crisisbeheersing
- 64 Waterschapsfinanciën

71 DUIK DIEPER!

71 MEER WETEN?

INLEIDING: DOEL VAN DEZE PUBLICATIE

Waterschapspeil 2020 is de zevende landelijke rapportage over trends en ontwikkelingen in het werk van de 21 waterschappen aan het regionale waterbeheer. De waterschappen doen hierin elke twee jaar gezamenlijk verslag van de resultaten die zij hebben bereikt. Deze editie gaat met name in op de periode 2017 - 2019. Ook geven ze in deze publicatie inzicht in hun relatie tot de brede maatschappelijke uitdagingen waar Nederland de komende jaren voor staat. Water biedt bij veel van die uitdagingen de nodige randvoorwaarden of kansen om tot goede oplossingen te komen.

Inzicht in het waterschapswerk

Waterschapspeil is ontstaan vanuit de wens van waterschappen om transparant te zijn over hun prestaties en de kosten die daarbij horen. Met deze rapportage geven ze inzicht in de stand van zaken van het waterschapswerk, zodat iedereen - politici, bestuurders, toezichthouders, samenwerkingspartners, media en belastingbetalers - hiervan op hoofdlijnen kennis kan nemen. De prestaties van de waterschappen over 2019 vormen de basis van Waterschapspeil 2020. Waar mogelijk zijn vergelijkingen gemaakt met de gegevens uit eerdere peiljaren.

Leren om te verbeteren

De cijfers in deze rapportage komen grotendeels voort uit de jaarlijkse bedrijfsvergelijking Waterschapsspiegel, uitgevoerd door de Unie van Waterschappen. De waterschappen doen dit om van elkaar te kunnen leren en daarmee de eigen resultaten, processen en dienstverlening te kunnen verbeteren. Door de jaren heen hebben de waterschappen elkaar ontmoet in verschillende leerkringen, met de gegevens uit Waterschapsspiegel als basis, om goede voorbeelden en geleerde lessen met elkaar uit te wisselen.

Alle informatie in één oogopslag: WAVES dashboard en databank

Alle gegevens die worden verzameld met de bedrijfsvergelijking Waterschapsspiegel zijn digitaal beschikbaar via de website www.waterschapsspiegel.nl. Via het WAVES dashboard krijg je in één oogopslag toegang tot de belangrijkste indicatoren, met de mogelijkheid om verschillende waterschappen met elkaar - of met een relevante groep - te vergelijken. Per onderwerp is een uitgebreide themarapportage beschikbaar met de nodige toelichting en duiding, en via de WAVES databank is het mogelijk om zelf tabellen en grafieken op maat samen te stellen. Het WAVES dashboard is ook als mobiele app voor iOS en Android beschikbaar.

LEESWIJZER

Het eerste deel van deze publicatie geeft een overzicht van de kerntaken van de waterschappen en de meest recente actualiteiten die het werk van de waterschappen beïnvloeden. Lees in het tweede deel over de manieren waarop waterschappen bijdragen aan verschillende brede maatschappelijke opgaven. Het laatste deel geeft een uitgebreider overzicht van de stand van zaken van de kerntaken van de waterschappen.

DEEL 1:

DE WATERSCHAPPEN IN VOGELVLUCHT

De 21 waterschappen in Nederland werken aan veilige dijken en schoon en voldoende water. Dat doen ze door het (regionale) watersysteem en de waterkeringen te beheren, onderhouden en waar nodig te verbeteren, door de activiteiten in en om het water zo goed mogelijk te reguleren, en door samen met vele andere partijen te werken aan innovatieve oplossingen.

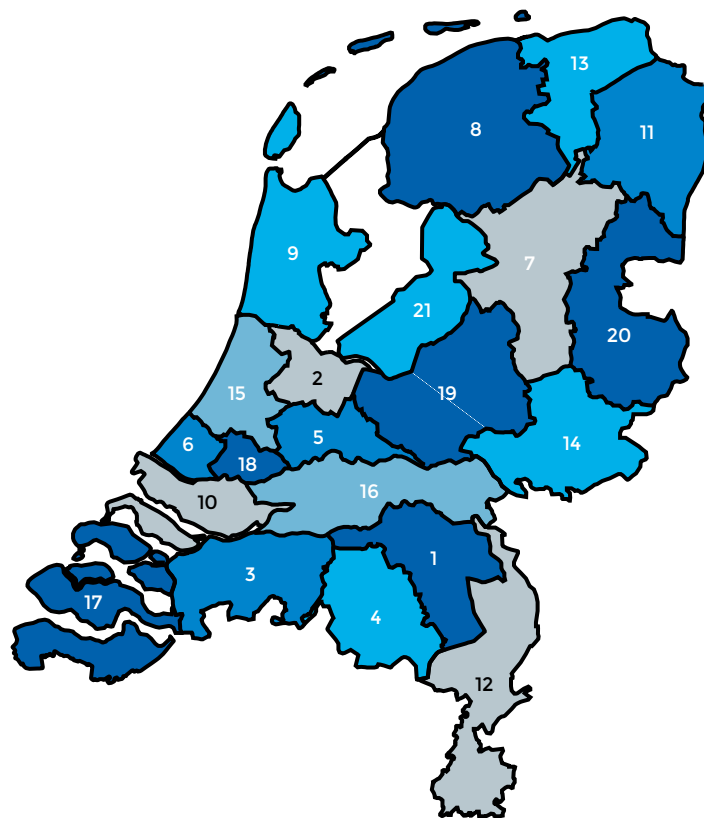
Als het gaat om de gewenste inrichting van het watersysteem en de uitvoering van de watertaken spelen er allerlei verschillende belangen op het gebied van natuur, recreatie, veiligheid, gezondheid, landbouw en ruimtelijke ordening. Die belangen worden afgewogen door het bestuur van een waterschap. Door te stemmen hebben inwoners invloed op de keuzes die het waterschapsbestuur maakt over waterbeheer in hun gebied. Elke vier jaar worden er waterschapsverkiezingen gehouden. De meest recente verkiezingen vonden plaats op 21 maart 2019.

Lees in dit eerste deel over de kerntaken van de waterschappen in het kort en de meest actuele ontwikkelingen met invloed op het werk van de waterschappen in 2020.

UNIE VAN WATERSCHAPPEN

LEGENDA

1. Waterschap Aa en Maas
2. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
3. Waterschap Brabantse Delta
4. Waterschap De Dommel
5. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
6. Hoogheemraadschap van Delfland
7. Waterschap Drents Overijsselse Delta
8. Wetterskip Fryslân
9. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
10. Waterschap Hollandse Delta
11. Waterschap Hunze en Aa's
12. Waterschap Limburg
13. Waterschap Noorderzijlvest
14. Waterschap Rijn en IJssel
15. Hoogheemraadschap van Rijnland
16. Waterschap Rivierenland
17. Waterschap Scheldestromen
18. Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
19. Waterschap Vallei en Veluwe
20. Waterschap Vechtstromen
21. Waterschap Zuiderzeeland

KERNTAKEN VAN DE WATERSCHAPPEN

Waterveiligheid

Waterschappen beheren het overgrote deel van alle waterkeringen in het land om te beschermen tegen overstromingen. Ze zorgen er onder andere voor dat ze in stand worden gehouden, beoordeeld worden en aan de veiligheidseisen (gaan) voldoen. Met een stijgend zeeniveau en bodemdaling in delen van het land blijft het ook in de toekomst een hele grote opgave om de dijken op orde te houden.

Voldoende water

Waterschappen zorgen voor voldoende aanvoer en afvoer van water in een gebied. Verschillende functies vragen om verschillende waterpeilen. Het is daarbij nodig om in te spelen op de verandering van het klimaat: door hogere temperaturen, meer verdamping en minder neerslag neemt zowel de watervraag (bijvoorbeeld voor beregening of koelwater) als het neerslagtekort toe.

Schoon water

Waterschappen werken aan schoon en gezond oppervlaktewater. Dat betekent goede ecologische en chemische omstandigheden voor planten en dieren in het water, maar ook een optimale waterkwaliteit voor gebruikers van het water, zoals de landbouwsector, sportvissers, pleziervaarders en zwemmers.

Gezuiverd water

De waterschappen zuiveren het rioolwater van huishoudens en bedrijven. Vanuit de riolering van de gemeenten wordt het water getransporteerd naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) van het waterschap. Daar wordt het in een aantal stappen gezuiverd, zodat het voldoet aan de kwaliteitseisen voordat het wordt geloosd op het oppervlaktewater.

Hoe staat het werk van de waterschappen er landelijk voor? Het overzicht op de volgende pagina laat dat zien voor een aantal belangrijke indicatoren bij de verschillende kerntaken van de waterschappen.

Lees in het [derde deel van deze publicatie](#) meer over de uitvoering van deze kerntaken.

Prestatie-indicator ¹	Resultaat 2011	Resultaat 2013	Resultaat 2015	Resultaat 2017	Resultaat 2019
Waterveiligheid					
% lengte primaire waterkeringen dat aan de normen voldoet	62%	69%	73%	- ²	-
Lengte regionale waterkeringen dat is getoetst volgens de meest recente normering (kilometer)	7.867	8.838	8.415	9.543	9.148
Lengte getoetste regionale waterkeringen dat aan de normen voldoet (kilometer)	5.072	5.944	4.822	6.290	6.937
Voldoende en schoon water					
% oppervlakte beheergebieden dat voldoet aan normen voorkoming van onaanvaardbare wateroverlast	99,0%	99,1%	99,1%	99,2%	99,5%
% meetpunten waar oppervlaktewater voldoet aan normen prioritaire en gevaarlijke stoffen (gegevens 2009, 2013 en 2015) ³	77%	53%	43%	43%	- ⁴
% zwemwaterlocaties dat voldoet aan normen Zwemwaterrichtlijn 2006	92% ⁵	95%	97%	96%	96%
Gezuiverd water					
Voldoen aan de afname-afspraken	97,3%	98,6%	97,3%	98,3%	98,2%
Zuiveringsprestatie	86,8%	87,1%	87,2%	87,7%	88,1%
Rendement verwijdering zuurstofbindende stoffen	92,1%	92,5%	92,6%	92,7%	92,3%

1 Niet alle indicatoren worden jaarlijks gemeten.

2 Omdat er met ingang van 1-1-2017 nieuwe normen zijn, zijn de resultaten over 2017 en 2019 onvergelykbaar met de tijdreeks t/m 2015. Zie ook de themarapportage over [waterveiligheid in het WAVES dashboard](#).

3 In de periodes 2011-2013 en 2013-2015 heeft de Europese Commissie de eisen aangescherpt en stoffen toegevoegd. De resultaten van 2015 en 2017 kunnen wel worden vergeleken.

4 De gegevens over 2019 worden pas eind 2020 beschikbaar gemaakt via het Waterkwaliteitsportaal.

5 Gemeten in 2012.

Prestatie-indicator¹	Resultaat 2011	Resultaat 2013	Resultaat 2015	Resultaat 2017	Resultaat 2019
Rendement verwijdering stikstof	83,9%	83,9 %	83,4%	84,2%	85,2%
Rendement verwijdering fosfaat	84,5%	84,7%	85,3%	86,2%	86,7%
Naleving lozingseisen	97,5%	98,7%	98,8%	99,0%	98,2%
Energieverbruik en -productie					
Totaal energieverbruik zuiveringsbeheer	7.841 TJ	7.749 TJ	7.539 TJ	7.845 TJ	7.838 TJ
Energie-efficiencyverbetering zuiveringsbeheer gemiddeld per jaar vanaf 2009 ⁶	3,1%	3,7%	4,7%	- ⁷	-
Aandeel duurzame energie in het zuiveringsbeheer	93,1%	102,0%	104,6%	113,2%	117,3%
Aandeel eigen productie van totaal energieverbruik zuiveringsbeheer	30,5%	33,7%	36,2%	40,9%	47,4%
Totaal energieverbruik waterschappen	9.586 TJ	9.546 TJ	9.295 TJ	9.506 TJ	9.433 TJ
Energie-efficiencyverbetering totale bedrijfsvoering gemiddeld per jaar vanaf 2009 ⁸	2,8%	3,1%	4,0%	3,5%	3,7%
Aandeel duurzame energie waterschappen	90,3%	98,6%	102,2%	109,4%	113,9%
Aandeel eigen productie van totaal energieverbruik waterschappen	25,0%	27,5%	29,5%	33,9%	40,3%
Dienstverlening					
% vergunningaanvragen Waterwet en keur binnen wettelijke termijnen afgewikkeld	87%	92%	92%	89%	87%

6 De energie-efficiencyverbetering omvat procesefficiency, ketenefficiency en opwekking duurzame energie.

7 Omdat de efficiencyverbetering met ingang van 2017 over het gehele waterschap wordt vastgesteld en niet meer alleen voor het zuiveringsbeheer kan het resultaat 2017 en 2019 niet worden weergegeven.

8 Met ingang van 2017 wordt de efficiencyverbetering over het gehele waterschap vastgesteld. Voor de jaren 2011, 2013 en 2015 is het resultaat berekend op basis van de verhoudingen tussen het primair energieverbruik van het totale waterschap t.o.v. het primair energieverbruik van zuiveringsbeheer.

DE WATERSCHAPPEN IN 2020

Het werk van de waterschappen en de voortgang daarvan wordt in deze publicatie geïllustreerd aan de hand van concrete cijfers uit 2019. Deze publicatie is daarmee een 'foto' van het werk van de waterschappen; een momentopname in de tijd. Maar die tijd stond sindsdien natuurlijk niet stil. Wat gebeurde er in de eerste helft van 2020, tijdens het schrijven van deze publicatie?

Stikstof en PFAS

Al eind 2019 werd duidelijk dat de maatregelen naar aanleiding van de stikstof- en PFAS-crisis ook dit jaar nog voor de nodige uitdagingen voor het waterschapswerk zouden zorgen. Vanwege de stikstofuitstoot moesten veel bouwprojecten opeens worden stilgelegd; zowel grote werken om de waterveiligheid op peil te houden als reguliere onderhoudsprojecten. Tegelijkertijd werd het zéér lastig om grond en bagger te verplaatsen door de ontdekte aanwezigheid van PFAS in de bodem. Inmiddels is er ruimte om de werkzaamheden te hervatten, maar de vertraging op het werk én de negatieve effecten van het stilliggende werk op de markt zijn nog niet volledig ingehaald.

Coronavirus

Terwijl de gegevens voor het samenstellen van deze publicatie werden verwerkt, bleek het coronavirus ook Nederland bereikt te hebben. De pandemie bracht de wereld even tot stilstand. Voor veilige dijken en schoon en voldoende water is het onmogelijk om het werk even op 'pauze' te zetten. Het werken en samenwerken moest opnieuw worden uitgevonden om het waterschapswerk buiten én binnen in deze tijden door te kunnen laten gaan. Dat is gelukkig goed gelukt. Net als in de rest van de wereld werd het thuiswerken in razende vaart mogelijk gemaakt, wat tot een digitale versnelling heeft geleid bij de waterschappen. Inmiddels stellen de waterschappen rioolwatermonsters uit de zuiveringsinstallaties beschikbaar voor onderzoek naar de aanwezigheid van het virus, zodat vastgesteld kan worden waar in het land mogelijke besmettingshaarden zijn. Ook in tijden van crisis dragen waterschappen zo hun steentje bij.

Extreem weer

Terwijl Nederland zoveel mogelijk binnen bleef, was er een schitterend voorjaar. Weken met strak blauwe luchten volgden elkaar aaneengesloten op, zonder een druppel regen. Een relatief natte junimaand maakte dat droogterecords uiteindelijk niet werden gebroken. Maar de hittegolf in augustus - afgewisseld met extreme en zeer lokale buien - liet opnieuw zien hoe belangrijk voldoende aanvoer en afvoer van water is. Voor verkoeling, voor gewassen, en voor recreatie. En uiteindelijk ook voor drinkwater.

Al met al is 2020 het derde jaar op rij waarin duidelijk is dat waterveiligheid, voldoende water en schoon water geen vanzelfsprekendheden zijn. Steeds meer worden we ons ervan bewust dat we op tijd actie moeten ondernemen. Het water in Nederland goed beheren is hard werken. De waterschappen spelen daar een belangrijke rol in. Dat doen ze niet alleen, maar samen met andere overheden, maatschappelijke instellingen, onderzoeksinstituten, bedrijven en inwoners.

DEEL 2:

HET WERK VAN DE WATERSCHAPPEN IN MAATSCHAPPELIJK PERSPECTIEF

Water heeft een belangrijke rol bij bijna alles wat we doen in onze Nederlandse delta. Het is zowel een randvoorwaarde voor alle verschillende functies die we in ons landschap wensen, als een kans voor een duurzame inrichting van onze omgeving. Te veel water levert gevaren op, maar van watertekorten hebben we de laatste jaren ook steeds meer last. Water kan de kwaliteit van de leefomgeving versterken, bijvoorbeeld via natuur of recreatiemogelijkheden, en een rol spelen bij het verkleinen van de klimaatvoetafdruk. Water, als ordenend principe voor de inrichting van Nederland, biedt een startpunt voor oplossingen.

Waterschappen pakken hun rol bij de gezamenlijke aanpak van verschillende complexe maatschappelijke opgaven. Ieder waterschap stelt daarbij eigen ambities, afhankelijk van de specifieke uitdagingen binnen het beheergebied. Denk aan het inspelen op (en het zo veel mogelijk beperken van) een veranderend klimaat, de ruimtelijke ontwikkeling, de inrichting van een duurzame voedselketen en het doorontwikkelen naar een circulaire economie.

Het werk van de waterschappen aan veilige dijken en voldoende en schoon water helpt de leefomgeving op kleine schaal te verbeteren, maar draagt ook op grotere schaal bij. Op nationaal niveau speelt water(beheer) een belangrijke verbindende rol in relatie tot verschillende thema's in de [Brede Maatschappelijke Heroverwegingen](#). En ook bij het behalen van diverse [Europese Green deals](#) en [Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties](#) leveren de waterschappen belangrijke bijdragen.

Wat is de relatie van het werk van de waterschappen tot de brede maatschappelijke uitdagingen? Dat staat beschreven in dit deel van Waterschapspeil 2020. Aan bod komen:

- Samen werken aan maatschappelijke opgaven
- Waterschappen en het veranderende klimaat
- Waterschappen en de ruimtelijke ontwikkeling
- Waterschappen en de voedselketen
- Waterschappen en de circulaire economie
- Waterschappen en de samenleving

SAMEN WERKEN AAN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVEN

Nederland staat voor een aantal grote maatschappelijke uitdagingen, die vragen om transities: we moeten anders gaan denken én doen om ze effectief aan te pakken. Het zijn vraagstukken die zich niet beperken tot de grenzen van één overheidslaag, regio of beleidsterrein. Goede samenwerking is een van de belangrijkste voorwaarden om tot oplossingen te komen.

Complexe uitdagingen

Over welke uitdagingen gaat het dan? Denk bijvoorbeeld aan het omgaan met (en beperken van) de gevolgen van klimaatverandering, het tekort aan betaalbare woningen en het behoud van de leefbaarheid in de stad en op het platteland. Zaken met veel impact op ons welzijn en onze leefomgeving. En water is in veel gevallen onderdeel van zowel de uitdaging als de oplossing.

Landelijk

In februari 2018 startten de waterschappen samen met gemeenten, provincies en het Rijk [het Interbestuurlijk Programma](#) (IBP). Daarin werken ambtenaren en bestuurders vanuit alle verschillende overheidslagen samen aan die grote maatschappelijke opgaven. Met een gezamenlijke inzet van expertises en verantwoordelijkheden willen zij méér bereiken en tot een beter resultaat komen, dan dat zij binnen hun eigen kaders kunnen bereiken.

Op alle niveaus werken waterschappen samen met veel verschillende partijen binnen hun beheergebied. Vele landelijke afspraken, akkoorden en 'deals' vormen daarvoor de basis. Jaarlijks wordt het [Deltaprogramma](#) geactualiseerd. Daarin werken waterschappen samen met het Rijk, provincies en gemeenten aan bescherming tegen overstromingen, voldoende (en eerlijk verdeeld) water en een klimaatbestendige inrichting van het land. De partijen binnen de waterketen maken daarnaast landelijk grote stappen in het doelmatiger werken aan het waterbeheer binnen [het Bestuursakkoord Water](#) (2011 - 2020, zie ook het [kader 'Doelmatige waterschappen'](#)). In 2018 werd dit akkoord aangevuld met actuele afspraken over datamanagement, digitale veiligheid, implementatie van de [Omgevingswet](#) en voort te zetten samenwerking.

De digitale basis op orde krijgen en houden is een belangrijke voorwaarde om die samenwerking goed in te kunnen richten. De waterschappen werken hard aan die digitale basis, bijvoorbeeld door goed aangesloten te raken bij de landelijke voorziening van het [Digitaal Stelsel Omgevingswet](#) (DSO).

Regionaal

Ook regionaal dragen de waterschappen hun steentje bij, bijvoorbeeld aan [omgevingsvisies](#), de [Regionale Energie Strategieën](#) en aan [regionale klimaat-adaptatie strategieën](#). Zowel als het gaat om het opwekken van duurzame energie als het klimaatbestendig inrichten van het landschap hebben waterschappen de nodige expertise en mogelijkheden. Via de [STOWA](#) (Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer) doen de waterschappen, samen met onderzoeksinstituten, ingenieursbureaus en adviesbureaus, onderzoek naar innovatieve oplossingen voor deze actuele uitdagingen.

Internationaal

Ook over de grenzen werken de waterschappen samen aan beter waterbeheer. Onder de vlag van de Dutch Water Authorities delen ze expertise wanneer daar om wordt gevraagd en ze participeren in verschillende Europese waternetwerken en onderzoeksprogramma's. Samen met de ministeries van Buitenlandse Zaken en Infrastructuur en Waterstaat werken de waterschappen bovendien sinds 2019 samen in het [Blue Deal-programma](#) (t/m 2030). Het doel: 20 miljoen mensen in 40 stroomgebieden wereldwijd helpen aan schoon, voldoende en veilig water met behulp van langdurige partnerschappen tussen lokale en Nederlandse waterbeheerders.

DOELMATIGE WATERSCHAPPEN

In het Bestuursakkoord Water (BAW, 2011) maakten het Rijk, de provincies, waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven afspraken die er voor moeten zorgen dat de kostbare investeringen aan het waterbeheer tot aan 2020 konden worden uitgevoerd zonder een te sterke stijging van de belastingen voor huishoudens en bedrijven: een besparing die moest oplopen tot jaarlijks minimaal € 750 miljoen in 2020 ten opzichte van wat in 2010 voor dat jaar werd geraamd.

Besparing in de waterketen

Die besparingsopgave heeft deels betrekking op de waterketen (drinkwatervoorziening - riolering - rioolwaterzuivering). In de afstemming tussen de waterzuiveringstaak van de waterschappen en de rioleringstaak van gemeenten moesten de besparingen oplopen tot minimaal € 380 miljoen per jaar in 2020. De drinkwaterbedrijven namen zich voor om op hetzelfde moment besparingen van minimaal € 70 miljoen per jaar te realiseren. De krachten werden gebundeld in 49 regio's.

Eind 2019 was in de waterketen inmiddels een jaarlijkse besparing van € 560 miljoen bereikt sinds 2011 (ten opzichte van het bedrag dat in 2010 werd geraamd), met een relatieve lastenverlichting van € 680 miljoen. Dat is ruimschoots meer dan binnen het BAW is afgesproken. Meer hierover is terug te lezen in een [ledenbrief van de Unie van Waterschappen \(20 mei 2020\)](#) en in [De Staat van Ons Water](#).

Kwaliteit en personele kwetsbaarheid

Binnen de regio's is niet alleen aan doelmatigheid gewerkt, maar zijn ook concrete stappen gezet om de kwaliteit van de uitvoering van de beheertaken te verhogen en de personele kwetsbaarheid te verminderen. De werkzaamheden binnen de regio's liggen goed op koers om de gestelde doelen in 2020 te behalen. Eind 2019 hadden de regio's...

- gemiddeld 108% van de door hen zelf beoogde kostenbesparing in de afvalwaterketen gerealiseerd;
- gemiddeld 77% van de eigen ambitie gerealiseerd op het gebied van kwaliteit;
- gemiddeld 73% van de eigen ambitie gerealiseerd op het gebied van personele kwetsbaarheid.

Samenwerking belastingheffing en invordering

Een ander terrein waarop de waterschappen intensief de samenwerking met elkaar en de gemeenten hebben gezocht - en blijven zoeken - is het opleggen en invorderen van belastingen. In het afgelopen decennium heeft ieder waterschap één of meer keer onderzocht welke vorm van samenwerking op dit terrein in zijn situatie het best passend is.

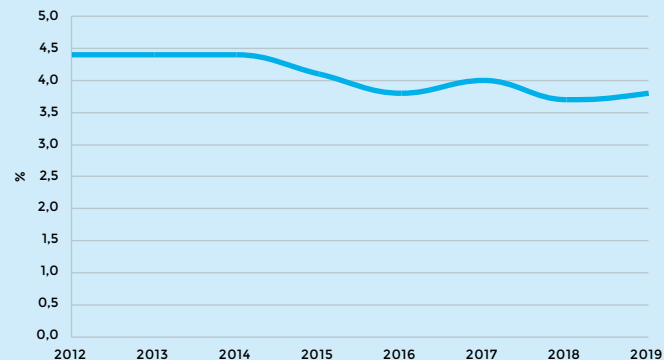
Eind 2019 hebben 19 waterschappen de uitvoering van hun belastingtaken ondergebracht in een samenwerkingsverband met andere waterschappen en/of gemeenten. Eind 2019 waren 109 gemeenten aangesloten bij een samenwerkingsverband met

waterschappen en met 211 gemeenten werd samengewerkt op het gebied van kwijtschelding.

De intensivering van de samenwerking heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de daling van de perceptiekosten. Dat zijn de kosten van het opleggen en innen van de (waterschaps) belastingen, zoals de kosten van het inwinnen van de gegevens die nodig zijn om aanslagen te kunnen samenstellen, het maken en versturen van aanslagbiljetten en het nemen van maatregelen als aanslagen niet op tijd worden betaald. De perceptiekosten worden uitgedrukt in een percentage van de opgelegde belastingopbrengst. In vergelijking met 2007 is het aandeel van de perceptiekosten inmiddels 40% lager.

[Lees meer over doelmatigheid bij de waterschappen in de themarapportage in het WAVES dashboard.](#)

Perceptiekosten van de waterschappen als aandeel van de opgelegde belastingopbrengst (2012 - 2019)

WATERSCHAPPEN EN HET VERANDERENDE KLIMAAT

Het klimaat verandert. Nederland krijgt te maken met steeds hogere temperaturen, grotere kans op droge periodes en tegelijkertijd heviger regenbuien. Dat leidt tot een stijgende zeespiegel, geregeld hogere waterstanden in rivieren en sloten (regen), of juist lagere grondwaterstanden (droogte). De waterschappen richten het watersysteem klimaatbestendig in en nemen maatregelen om verdere klimaatverandering tegen te gaan.

Adaptatie: klimaatbestendig watersysteem

Het veranderende klimaat levert risico's op voor onze economie, gezondheid, milieu en veiligheid. De potentiële schade is enorm. Als we niets doen, kan de schade - alleen al in de steden - oplopen tot zo'n € 70 miljard in de periode tot 2050. Voldoende aanvoer van water in tijden van droogte is van groot belang voor landbouw en natuur, maar ook voor de scheepvaart en voor het tegengaan van verzilting en verdere bodemdaling, terwijl plotseling hoog water juist kan leiden tot overstromingen en wateroverlast in laaggelegen gebieden. Nederland moet zich aan de klimaatverandering aanpassen om die schade zo veel mogelijk te voorkomen en beperken. Waterschappen, gemeenten, provincies en het Rijk werken hier samen aan, binnen het [Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie](#).

Waterschappen houden rekening met de voorspelde klimaatverandering bij de uitvoering van hun werkzaamheden aan veilig, voldoende en schoon water. Ze zorgen ervoor dat de projecten die ze nu uitvoeren 'klimaatbestendig' zijn. Door water zo veel mogelijk vast te houden in gebieden kan de afvoer door piekbuien worden gedempt en ontstaan reservoirs die in tijden van droogte zorgen voor voldoende beschikbaarheid van zoet water. De waterschappen werken aan bergingsmogelijkheden in het watersysteem, adviseren medeoverheden over waterberging bij de ontwikkeling van nieuwe ruimtelijke plannen, en faciliteren inwoners en bedrijven om zelf actie te ondernemen. Denk hierbij aan het toepassen van waterdoorlatende bedekking van achtertuinen en straten, het gebruik van regentonnen of het aanleggen van groene daken.

Naar aanleiding van de droogte in 2018 is de Beleidstafel Droogte ingericht, met als doel om de situatie met de kennis van de betrokken experts te evalueren en aanbevelingen te doen. In december 2019 verscheen [de eindrapportage met 46 adviezen](#) om meer rekening te houden met de beschikbaarheid van zoetwater en beter voorbereid te zijn op droge zomers. Anderzijds zijn nieuwe inzichten rondom de klimaatverandering ook mee-

genomen in de nieuwe (overstromingskans)normering die vanaf 2017 geldt voor primaire waterkeringen.

Mitigatie: klimaatverandering beperken

Om bij te dragen aan het voorkomen van verdere klimaatverandering willen waterschappen hun klimaatvoetafdruk verkleinen. Dat doen ze in het kader van het in 2019 gesloten [Klimaatakkoord](#), met als doel om in 2030 in Nederland bijna de helft (49%) minder broeikasgassen uit te stoten dan we in 1990 deden. Daarnaast willen waterschappen in 2025 klimaatneutraal zijn, inclusief energieopwekking door andere partijen op terreinen die in eigendom zijn van de waterschappen.

Waterschappen nemen daarom allerlei maatregelen om steeds minder CO₂ uit te stoten. Ze doen dat door efficiënter om te gaan met energie, door elektriciteit en warmte te besparen of het zelf op een duurzame manier op te wekken of anderszins in te kopen (zie ook [het kader 'Klimaatbewuste waterschappen'](#)). In 2019 startten een aantal waterschappen een traject om zichzelf te certificeren met de [CO₂ prestatieladder](#). Waterschappen werken ook samen met vele andere partijen aan [Regionale Energie Strategieën](#), om uiteindelijk gezamenlijk de landelijke (en Europese) doelstellingen op dit gebied te halen.

KLIMAATBEWUSTE WATERSCHAPPEN

Waterschappen dragen bij aan de (inter)nationale ambitie om de CO₂-voetafdruk te verkleinen, door hun energie-efficiëntie te vergroten en hun CO₂-uitstoot te verminderen. Uit de Klimaat-monitor waterschappen 2019 blijkt dat de waterschappen goed op koers liggen met hun energie- en klimaatambities.

Energie-efficiëntie

Efficiënter omgaan met energie kan door minder energie te verbruiken of door energie zelf (op een duurzame manier) op te wekken. In de periode 2009-2019 realiseerden de waterschappen een gemiddelde jaarlijkse verbetering van de energie-efficiëntie van 3,7% per jaar. Energiebesparingen in het proces en de keten zorgden voor 1,9% en de intensivering van de eigen opwekking voor de overige 1,8%. Hiermee is in de periode 2009-2019 de energie-efficiëntie in totaal met 40,8% verbeterd. Dit is nog exclusief de intensivering van de inkoop van duurzame energie (gemiddeld 2,7% per jaar). Daarmee is het doel van de waterschappen om in de periode 2005 - 2020 minimaal 30% energie-efficiëntie te behalen inmiddels dus al behaald.

Energieverbruik

Waterschappen verbruiken met name veel energie op de rioolwaterzuiveringen (in 2019: 83,1% van het totale energieverbruik) en voor het beheren van het watersysteem (in 2019: 14,3%). In 2019 verbruikten de waterschappen 0,8% minder energie

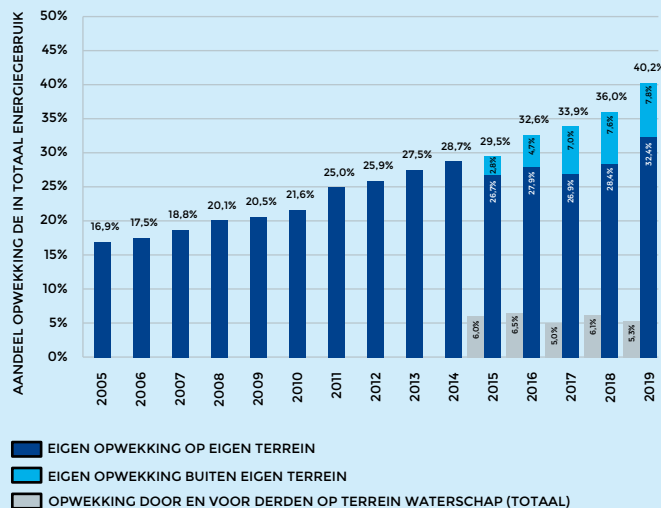
dan in 2017. Deze daling is grotendeels te verklaren door de effecten van in het verleden doorgevoerde procesefficiency maatregelen in met name het zuiveringsbeheer, waardoor met dezelfde hoeveelheid energie meer vervuilingseenheden (v.e.'s) kunnen worden gezuiverd.

Duurzame opwekking van energie en warmte

De waterschappen beschikken over terreinen en objecten - zoals rioolwaterzuiveringen, poldergemalen, dijken, wateroppervlakten en waterbergingsgebieden - die naast hun functie voor het water(zuiverings)beheer ook kunnen worden ingezet voor de opwekking van duurzame energie. Denk bijvoorbeeld aan windenergie, zonne-energie, waterkracht, warmte/koude opslag, blue energy (zoet/zout) of aquathermie. Ook biogas, gewonnen door slib uit de zuiveringsinstallaties te vergisten, is een belangrijke bron voor duurzame energie.

Het aandeel duurzame energieproductie in 2019 bedroeg 40,3% van het totale energieverbruik van de waterschappen. Dit is een stijging van 6,4% ten opzichte van 2017 (2017: 33,9 %, 2015: 29,5%). De doelstelling uit het Klimaatakkoord 2010-2020 om in 2020 voor 40% zelfvoorzienend te zijn is dus al in 2019 gerealiseerd. De overige energiebehoefte kopen de waterschappen (netto) duurzaam in.

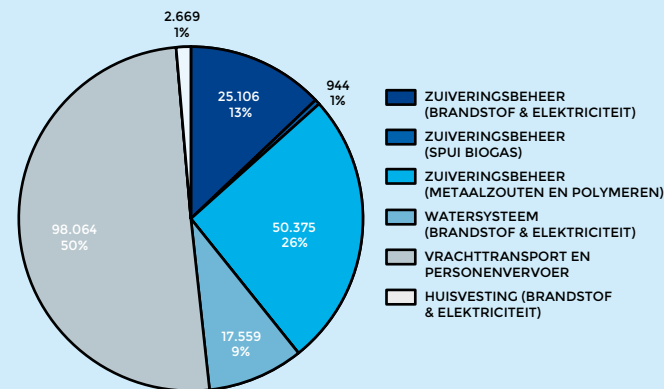
Gemiddelde aandeel duurzame energieproductie in totale energievoorziening (2013 - 2019)

Terugdringen broeikasgasemissies

In 2019 was de totale CO₂-voetafdruk van de waterschappen gelijk aan 194.717 ton CO₂, (2017: 348.760 ton, 2015: 367.817 ton). De daling ten opzichte van 2017 komt voornamelijk door de verandering in herkomst en kwaliteit van de ingekochte elektriciteit. In de periode 2015-2019 is de voetafdruk met 52% afgenomen (173 kton), wat overeenkomt met de voetafdruk van ruim 21.600 huishoudens.

Verdeling broeikasgasemissies per activiteit (2019)

Lees meer over maatschappelijk verantwoord handelen door de waterschappen in de themarapportage in het WAVES dashboard.

WATERSCHAPPEN EN DE RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

De druk op de beschikbare ruimte in Nederland wordt steeds groter. Het aantal inwoners blijft groeien en daarbij willen steeds meer mensen in de steden wonen. In de beperkte ruimte moeten daardoor steeds meer functies worden gecombineerd om fijn te kunnen wonen, werken en recreëren. Hierbij is het ook van groot belang dat er genoeg ruimte is voor water.

Water als ordenend principe

Het traditionele adagium '(water)peil volgt functie' blijkt steeds lastiger houdbaar als het gaat om de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland. Water speelt een zodanig belangrijke rol bij veel functies, dat het een centrale rol vraagt in de plan- en ontwerpfase van gebieden. Door de mogelijkheden qua waterbeschikbaarheid en -kwaliteit als uitgangspunt te kiezen - en water dus als ordenend principe in te zetten - kunnen passende functies slim gecombineerd worden, om tot een functionele en leefbare inrichting van de omgeving te komen.

Veilig wonen in een waterrobuuste omgeving

In de [Nationale Omgevingsvisie](#) is - in het verlengde van bovenstaande - de keuze opgenomen om te richten op een

klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van Nederland in 2050. Dat betekent dat er voldoende ruimte behouden en gereserveerd moet worden voor toekomstige waterveiligheidsmaatregelen en dat maatregelen getroffen moeten worden voor klimaatadaptatie, met het oog op steeds extremer wordend weer.

Om het waterbelang bij ruimtelijke ontwikkelingen expliciet en op evenwichtige wijze mee te wegen moeten de planvormers (gemeenten en provincies) een [Watertoets](#) uitvoeren. Daarmee brengen de waterschappen in een zo vroeg mogelijk stadium advies uit over alle waterhuishoudkundige aspecten, zoals de waterveiligheid, wateroverlast, waterkwaliteit, verzilting en verdroging. Naarmate de druk op de ruimte groter wordt en de klimaatverandering heviger, neemt het belang van een zorgvuldige uitvoering van de Watertoets toe. Zie ook [het kader 'Adviserende waterschappen'](#).

Natuur en biodiversiteit

Gezonde natuur en grote biodiversiteit zijn ook belangrijke onderdelen van een leefbare omgeving. Verschillende onderzoeken hebben de afgelopen jaren uitgewezen dat natuur en

gezondheid op verschillende manieren met elkaar zijn verbonden. Waterschappen zorgen - binnen het nationale en Europese beleid - voor goede watercondities voor plant en dier.

De waterschappen zien veel kansen voor natuurbeleid in samenhang met hun kerntaken en dragen in belangrijke mate bij aan het behoud van biodiversiteit. De [Gedragscode Wet natuurbescherming](#) is daarbij een belangrijk middel. Maar ook de aanleg van milieuvriendelijke oevers, beekherstel, aanleg van vistrappen en visvriendelijk maken van gemalen zijn concrete voorbeelden van de bijdragen die de waterschappen leveren.

Deze maatregelen dragen ook bij aan het zo veel mogelijk [beperken van de negatieve gevolgen door stikstofuitstoot](#). Te veel stikstof [is slecht voor](#) natuur, gezondheid en voedselproductie. Naast de bijdragen aan een robuustere natuur, reduceren waterschappen ook zelf waar mogelijk hun stikstofuitstoot (uit voertuigen en schepen) tijdens hun werkzaamheden aan waterveiligheid en het watersysteem.

ADVISERENDE WATERSCHAPPEN

Vanwege de belangrijke rol van water in de ruimtelijke ordening dragen waterschappen graag al vroeg in het ontwerpproces bij aan ruimtelijke plannen. Een duidelijk beeld van de kansen en risico's van water in een gebied helpt om uiteindelijk te komen tot een leefomgeving van goede kwaliteit.

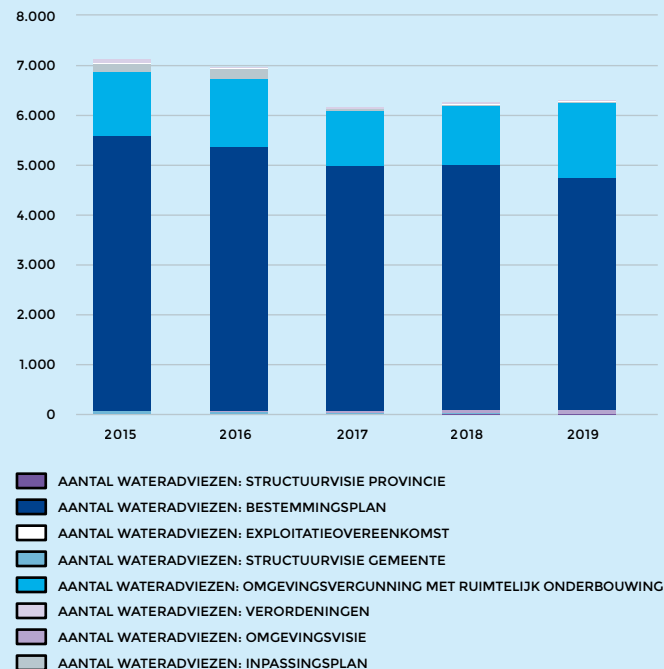
Watertoets

Eén van de manieren om de waterbelangen in een gebied goed mee te nemen is de [Watertoets](#).

Via de Watertoets brengen waterschappen adviezen uit aan makers van ruimtelijke plannen, zoals gemeenten, provincies of projectontwikkelaars. Voor een deel van de plannen is de Watertoets wettelijk verplicht. In het Bestuursakkoord Water is afgesproken om de Watertoets op dezelfde wijze uit te voeren voor de plannen waarvoor dit niet het geval is.

Bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen vormen het overgrote aandeel van de ruimtelijke plannen waarbij waterschappen worden geraadpleegd. De laatste jaren zijn waterschappen ook steeds meer formeel geraadpleegd bij de ontwikkeling van gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies (ter voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet). Op verzoek van de Tweede Kamer geven de waterschappen jaarlijks inzicht in hoe de Watertoets in de praktijk functioneert.

Totaal aantal wateradviezen gegeven door de waterschappen, verdeeld naar type (2015 - 2019)

De grote meerderheid van de waterschappen geeft eind 2019 aan dat ze (grotendeels) op het juiste moment en voldoende worden betrokken bij de vorming van de ruimtelijke plannen. Dat geldt overigens (nog) meer voor de plannen waarbij de Watertoets wettelijk is verankerd (zoals bestemmingsplannen) dan voor plannen waarbij de Watertoets op basis van bestuurlijke afspraken is verankerd (zoals omgevingsvisies). Steeds vaker gaat de Watertoets niet alleen over de traditionele waterschapstaken, maar worden ook de actuele opgaven - bijvoorbeeld als het gaat om klimaatbestendig bouwen - in de adviezen meegenomen.

Proactieve rol

Naarmate de druk op de omgeving toeneemt en de verbindende rol van water tussen alle gewenste functies groter wordt, wordt de samenwerking tussen water- en landbeheerders belangrijker. Dat vraagt niet alleen om formele instrumenten zoals de Watertoets, maar ook om proactieve - en vaak informele - contacten over de ontwikkeling van gebieden. Daarvoor is het nodig dat alle partijen zich flexibel opstellen en zich in nieuwe rollen tot elkaar verhouden, met een integrale blik op de gewenste functies in een gebied en met oog voor kansen en risico's voor water in het landschap én ook in de bodem.

WATERSCHAPPEN EN DE VOEDSELKETEN

Ongeveer de helft van Nederland wordt gebruikt voor land- en tuinbouw. De manier waarop ons voedsel op die gronden wordt geproduceerd heeft een grote invloed op de kwaliteit van het oppervlaktewater. De waterschappen werken daarom samen met agrarische sector om tot een waterrobuust en minder vervuילend voedselproductiesysteem te komen.

Agrarisch waterbeheer

De [belangrijkste probleemstoffen](#) die vanuit de land- en tuinbouw in het oppervlaktewater terecht komen zijn nutriënten (zoals stikstof en fosfor uit mest), zware metalen (zoals lood, zink, cadmium en nikkel uit veevoer of kunstmest) en gewasbeschermingsmiddelen. De waterschappen monitoren de aanwezigheid van deze stoffen (zie ook [het kader 'Signalerende waterschappen'](#)). De afgelopen jaren zijn er vanuit de Nederlandse en Europese wetgeving verschillende maatregelen genomen om uit- en afspoeling van deze stoffen naar grond- en oppervlaktewater te verminderen. Voorbeelden zijn de Meststoffenwet, de Kaderrichtlijn Water (KRW), het voormalige Programma Aanpak Stikstof (PAS) en regelgeving voor vermindering van de uitstoot van fijnstof, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en antibiotica.

De landbouwsector en de waterschappen brengen de problematiek - gevolgd door passende oplossingen - samen in beeld binnen het [Deltaplan Agrarisch Waterbeheer](#). Doel is om zo een bijdrage te leveren aan de wateropgaven in agrarische gebieden en tegelijkertijd een economisch sterke en duurzame landbouw te realiseren. Zowel de waterkwaliteit als -kwantiteit zijn hierbij van groot belang. Agrarische ondernemers hebben daar zelf invloed op. Met een goede aanpak wordt ook de biodiversiteit en ecologie op en om het eigen bedrijf verbeterd. De kwaliteit van de bodem is daar nauw mee verbonden. Ook natuurorganisaties, provincies en drinkwaterbedrijven doen mee aan het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Toekomstvisie gewasbescherming

Het beschermen van de gewassen is belangrijk om efficiënt voedsel te kunnen produceren. Vaak zijn dit stoffen die zeer vervuילend zijn voor het milieu en met een grote invloed op de waterkwaliteit. In 2019 is de [Toekomstvisie Gewasbescherming](#) gepresenteerd door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Daarin staat de behoefte centraal om in 2030 zo veel mogelijk te produceren met weerbare planten en teeltsystemen, waardoor ziekten en plagen veel minder kansen

krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zo veel mogelijk kan worden voorkomen. Daar waar wel gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, moet dit met verwaarloosbaar kleine emissies naar het milieu zijn.

Europees landbouwbeleid

Op Europese schaal moet het [Gemeenschappelijk Landbouw Beleid](#) (GLB) ervoor zorgen dat er genoeg voedsel wordt verbouwd op een duurzame manier. De waterschappen publiceerden eind 2019 een [position paper](#) dat oproept om het GLB te 'verblauwen' en een duidelijke verbinding te leggen met het waterbeleid en de doelen uit de Kader Richtlijn Water.

Ook vragen ze aandacht voor de transitieperiode die ontstaat in 2020 en 2021, vanwege de vertraagde besluitvorming op Europees niveau. Om het negatieve effect van de landbouw op de waterkwaliteit verder te blijven verminderen is het van groot belang dat de landbouw-water-maatregelen van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en andere 'blauwe diensten' door agrariërs tijdens deze periode doorgang kunnen vinden. De waterschappen zijn bereid om in de transitieperiode EU gelden voor effectieve agrarische watermaatregelen te voorzien van cofinanciering.

SIGNALERENDE WATERSCHAPPEN

Om maatregelen voor schoon water - samen met de betrokken partners in het beheergebied - zo goed en efficiënt mogelijk te ontwerpen en uit te voeren is het belangrijk om goed in beeld te hebben wat de actuele situatie is. Waterschappen hebben daarbij een belangrijke signalerende rol, door gegevens over de waterkwaliteit beschikbaar te maken.

Waterschappen meten de waterkwaliteit op verschillende punten in hun beheergebied om inzicht te hebben in de samenstelling van het water. De metingen worden voor allerlei doeleinden gebruikt. Bijvoorbeeld om vast te stellen waar (gezamenlijke) maatregelen nodig zijn om de waterkwaliteitsdoelen te behalen, maar ook om na te gaan of afspraken in verleende vergunningen worden nageleefd en te controleren of de kwaliteit voldoet aan zwemwaternormen. Op de meetpunten wordt een breed scala aan stoffen gemonitord, waaronder algemene waterkwaliteitsparameters (zuurstof, zuurgraad, elektrische geleidbaarheid, etc.) en nutriënten (fosfor, stikstof).

Opkomende stoffen

Steeds meer meten waterschappen ook zogenaamde 'opkomende stoffen', die nog maar relatief kort in het water worden aangetroffen. Chemische stoffen zoals geneesmiddelen, drugs en microplastics verslechteren de kwaliteit van het oppervlaktewater en hebben een negatieve invloed op de gezondheid van planten en dieren in het

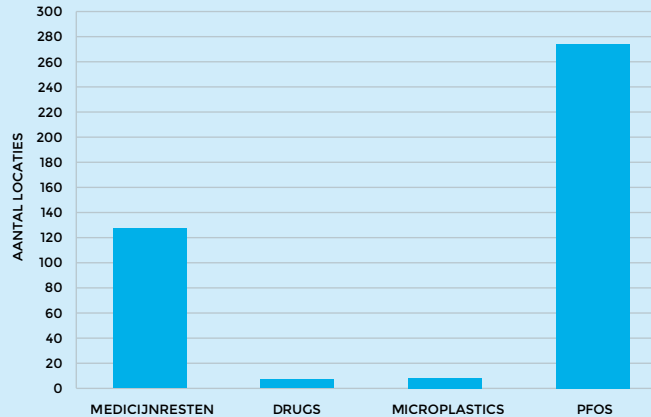
water. Ook kunnen deze stoffen de kwaliteit van het drinkwater beïnvloeden. Ze komen in het water via het riool of door illegale lozingen. Waterschappen doen veel onderzoek naar mogelijkheden om te voorkomen dat dergelijke stoffen in het water terecht komen en om ze effectief en efficiënt te verwijderen. Daarbij werken waterschappen samen met vele partijen, bijvoorbeeld in de [Ketenaanpak Medicijnresten](#). Om gericht maatregelen te kunnen nemen en effecten te monitoren, is het nodig dat gebruiks- en milieuschadelijkheidsgegevens van alle geneesmiddelen onderzocht en openbaar worden.

In 2019 hebben de waterschappen op 4.189 locaties de waterkwaliteit gemeten. Op meerdere locaties werden ook verschillende opkomende stoffen gemeten, zoals medicijnresten (127) en PFOS (274). Monitoring van drugs en microplastics bevindt zich nog in de pilotfase; verschillende waterschappen hebben hiervoor een aantal testlocaties.

Gewasbeschermingsmiddelen

Ook de aanwezigheid van schadelijke middelen uit de land- en tuinbouw zijn van grote invloed op de kwaliteit van het oppervlaktewater. De belangrijkste probleemstoffen zijn nutriënten, zware metalen en gewasbeschermingsmiddelen. Op verschillende locaties worden die door de waterschappen gemeten.

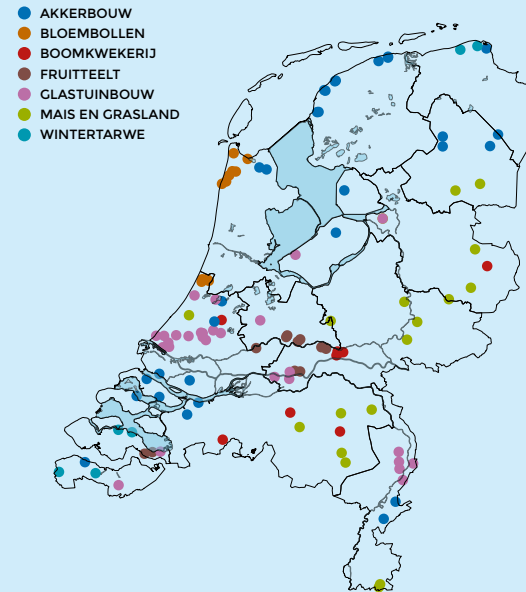
Aantal locaties waar opkomende stoffen worden gemonitord (2019)

Bron: Unie van Waterschappen, WAVES, ABF Research

De [Bestrijdingsmiddelenatlas](#) geeft een landelijk en een regionaal beeld van bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater. De atlas maakt gebruik van resultaten van de monitoringslocaties voor de KRW, het [Landelijk Meetnet Gewasbeschermingsmiddelen](#) en meetpunten uit andere monitoringsprogramma's.

Monitoringslocaties landelijk meetnet gewasbeschermingsmiddelen, gelabeld naar teeltgroep

Bron: Deltares, Landelijk Meetnet Gewasbeschermingsmiddelen Land- en Tuinbouw, 2019

WATERSCHAPPEN EN DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Door de groei van de wereldbevolking en de welvaart stijgt het gebruik van grondstoffen. Schaarre grondstoffen raken uitgeput en het gebruik heeft daarnaast vaak een negatieve impact op het milieu. We moeten daarom nieuwe manieren vinden van produceren en consumeren, zodat grondstoffen steeds kunnen worden hergebruikt. Ook de waterschappen dragen daaraan bij, door minder primaire grondstoffen te verbruiken en grondstoffen terug te winnen bij hun werkzaamheden.

Minder primaire grondstoffen

Samen met meer dan 350 andere partijen ondertekenden de waterschappen in 2017 het [Grondstoffenakkoord](#). Het is de ambitie om met elkaar te komen tot een volledig circulair Nederland in 2050. De eerste stap van de waterschappen is om in 2030 50% minder primaire grondstoffen met een negatieve milieu-impact te gebruiken. Dit betekent dat de waterschappen zo min mogelijk grondstoffen willen gebruiken die negatieve effecten hebben op het milieu of die schaars zijn.

Voor de waterschappen betekent 'circulair handelen' dat er van ontwerp tot uitvoering en beheer rekening wordt gehouden met de levensduur, hernieuwbaarheid en milieu-impact van materialen.

Verschillende circulaire activiteiten van waterschappen zijn verzameld in het inspiratieboekje '[Circulaire economie waterschappen](#)'.

Deze circulaire denkwijze passen waterschappen niet alleen toe als het gaat om activiteiten die ze zelf uitvoeren, maar ook bij hun inkoop en aanbesteding houden ze steeds meer rekening met duurzaamheid. Vooral in de inkoop en aanbesteding bij grote infrastructurele projecten kan veel duurzaamheidswinst worden behaald, vanwege de grote hoeveelheden materialen (en machines) die daarvoor worden ingezet. Om het belang hiervan extra te onderstrepen, ondertekenden de waterschappen in 2017 de [Green Deal Duurzaam GWW 2.0](#). Daarmee sloten zij zich aan bij de ambitie dat duurzaamheid in 2020 een vanzelfsprekend en integraal onderdeel zou zijn binnen alle Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW) programma's en projecten.

Grondstoffen produceren

Het lukt waterschappen ook steeds beter om alternatieve grondstoffen te produceren. Zo is bijvoorbeeld het rioolwater een bron van grondstoffen. De afgelopen jaren deden de waterschappen intensief onderzoek naar mogelijkheden voor het winnen van

bruikbare stoffen in het waterzuiveringsproces. Het gaat dan bijvoorbeeld om cellulose, fosfaat, bioplastics, vetzuren en Kaumera (zie ook [het kader 'Circulaire waterschappen'](#)). De waterschappen doen dit in zogenaamde [Energie- en Grondstoffenfabrieken](#). De belangrijkste grondstof is nog wel het gezuiverde water zelf, zeker nu er steeds meer vraag is naar zoet water (voor meer doeleinden dan alleen peilbeheer en irrigatie) vanwege langere periodes van droogte tijdens de zomermaanden. Waterzuiveringsinstallaties worden daarmee eigenlijk ook steeds meer [zoetwaterfabrieken](#).

Door toepassing van innovatieve technieken kunnen ook restproducten uit het beheer en onderhoud als grondstof dienen. Maaiafval kan bijvoorbeeld worden verwerkt tot papier of composiet en (gereinigde) baggerspecie kan worden gebruikt voor de aanleg van dijken of wegconstructies of om bodemdaling tegen te gaan in veenweidegebieden. Op verschillende plekken in het land worden de experimenten en pilots opgeschaald. De ambities van de sector zijn groot en de eerste resultaten zijn de laatste jaren zichtbaar geworden.

CIRCULAIRE WATERSCHAPPEN

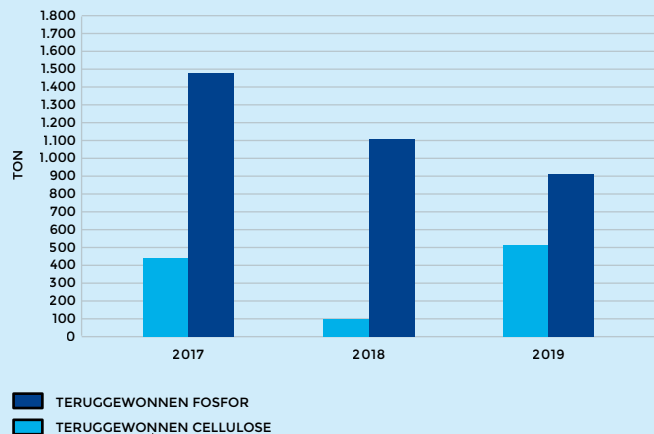
Waterschappen willen in 2030 50% minder primaire grondstoffen met een negatieve milieu-impact te gebruiken. Ze werken aan deze ambitie door zo veel mogelijk duurzame materialen in te zetten bij werkzaamheden aan waterschapswerken en door zelf waar mogelijk ook grondstoffen te winnen. Bijvoorbeeld uit het rioolwater of uit restproducten van onderhoudsactiviteiten.

Grondstoffen uit rioolwater

Rioolwater is een bron van grondstoffen. De afgelopen jaren deden de waterschappen intensief onderzoek naar mogelijkheden voor het terugwinnen van bruikbare stoffen in het waterzuiveringsproces, zoals fosfaat, bioplastics, vetzuren en Kaumera. Waterschappen hebben inmiddels verschillende waterzuiveringsinstallaties omgebouwd tot energie- en grondstoffenfabrieken. De ambities van de sector zijn groot, en de eerste resultaten die verder reiken dan pilotprojecten, zijn de laatste jaren zichtbaar geworden:

- Fosfor is een belangrijke meststof die in het afvalwater voorkomt in de vorm van fosfaat. Het wordt vanuit het water teruggewonnen in de vorm van struviet (een zeer vruchtbare soort mest), of vanuit de as die na verbranding van het slib overblijft. In 2019 werd bij 5 waterschappen in totaal 165 ton fosfor teruggewonnen in de vorm van struviet (2017: zelfde aantal waterschappen, 131 ton). De gerapporteerde hoeveelheid fosfor die via de verbrandingsas is teruggewonnen bedroeg in 2019 347 ton (2017: nog niet toegepast).
- Cellulose is hoofdzakelijk afkomstig van wc-papier en kan worden teruggewonnen uit het zeefgoed (deeltjes die uit het rioolwater zijn gezeefd). Van deze vezels kan opnieuw papier of karton worden gemaakt. De totale gerapporteerde teruggewonnen hoeveelheid in 2019 is ruim 900 ton, bij 2 waterschappen (2017: ongeveer 1.500 ton bij 3 waterschappen, bij één van de producerende waterschappen is de zeef in 2019 buiten werking geweest).
- Kaumera is een nieuwe biobased grondstof die wordt gewonnen uit slibkorrels die zich vormen bij het Nereda zuiveringsproces. Het kan worden gebruikt als bind- en lijmiddel in de betonindustrie of als waterafstotende coating in de land- en tuinbouw. In 2019 opende de eerste Kaumera-installatie ter wereld in Zutphen.
- De productie van biopolymeren zoals ALE, PHA of de bouwstenen voor bioplastics bevindt zich nog in de innovatiefase. In deze fase wordt door de waterschappen samengewerkt met het bedrijfsleven en kennisinstellingen, om proefopstellingen en pilots te ontwikkelen.
- Ook het gezuiverde water zelf kan - naast het te lozen op oppervlaktewater - hergebruikt worden. In 2019 is bijvoorbeeld door vier waterschappen ruim 8,1 miljoen m³ gezuiverd rioolwater geleverd voor industriële toepassingen en in het algemeen is het effluent een belangrijke zoetwaterbron in de zomer, onder andere tegen verdroging.

Aantal tonnen fosfor en cellulose teruggewonnen uit rioolwater (2017 - 2019)

Duurzaam opdrachtgeverschap

Vooraf bij het ontwerp, de inkoop en de aanbesteding van (grote) infrastructurele projecten kan veel duurzaamheidswinst worden behaald, vanwege de grote hoeveelheden materialen en machines die daarvoor worden ingezet. Waterschappen werken daarom met de Aanpak Duurzaam GWW (Grond-, Weg- en Waterbouw). Als onderdeel hiervan zijn verschillende instrumenten ontwikkeld die de waterschappen hierbij kunnen helpen: de Omgevingswijzer, het Ambitieweb, DuboCalc en de CO₂-prestatieladder.

In 2019 pasten de waterschappen in hun uitvoeringsprojecten in totaal zo'n 500 keer zo'n instrument toe. Het Ambitieweb werd het meest toegepast (161 projecten). Er is de afgelopen jaren een duidelijke toename te zien in de inzet van de instrumenten.

[Lees meer over maatschappelijk verantwoord handelen door de waterschappen in de themarapportage in het WAVES dashboard.](#)

WATERSCHAPPEN EN DE SAMENLEVING

Waterschappen werken aan veilige dijken en voldoende en schoon water voor iedereen die in Nederland woont, werkt en recreëert. Rondom de uitvoering van hun werkzaamheden hebben ze dan ook veel contact met allerlei partijen met verschillende belangen in hun beheergebied. Waterschappen willen - als functionele democratische overheden - middenin de maatschappij staan.

Functionele democratie: waterschapsverkiezingen

Als het gaat om de gewenste inrichting van het watersysteem en de uitvoering van de watertaken spelen er allerlei verschillende belangen op het gebied van natuur, recreatie, veiligheid, gezondheid, landbouw en ruimtelijke ordening. Die belangen worden afgewogen door het bestuur van een waterschap, onder leiding van een dijkgraaf of watergraaf. Door te stemmen hebben inwoners invloed op de keuzes die het waterschapsbestuur maakt over waterbeheer in hun gebied. Elke 4 jaar worden er [waterschapsverkiezingen](#) gehouden. De meest recente verkiezingen vonden plaats op 21 maart 2019. De opkomst was een stuk hoger dan bij de verkiezingen in 2015: 51,3% in 2019 t.o.v. 43,5% in 2015.

Goede digitale dienstverlening

Het veranderende klimaat - met steeds meer en vaker juist hele natte of hele droge periodes - zorgt ervoor dat het werk van waterschappen steeds zichtbaarder wordt. Inwoners en andere belanghebbenden hebben tegelijkertijd steeds meer middelen tot hun beschikking om zich te informeren over het werk van waterschappen en zich zo een mening te vormen over de besteding van hun belastinggeld. Dit maakt dat de eisen aan de dienstverlening van waterschappen hoger worden (zie ook [het kader 'Dienstverlenende waterschappen'](#)).

Om hun diensten zo goed mogelijk te verlenen willen waterschappen digitaal bij de tijd blijven. De coronacrisis zorgt er nog eens extra voor dat de vraag vanuit de samenleving naar veilige, digitale dienstverlening - ook door de waterschappen - snel toeneemt. Op basis van de sectorscan die de waterschappen in 2018 gezamenlijk uitvoerden en de gezamenlijke [baseline 'Basis op Orde'](#), richten waterschappen hun digitale processen in om toegankelijk, transparant en betrouwbaar te zijn, alert te kunnen reageren en goed (digitaal) samen te kunnen werken.

Watereducatie en -bewustwording

Iedereen die er gebruik van maakt is verantwoordelijk voor de openbare ruimte, en dus ook voor het water in de omgeving. Het is dan ook nodig dat iedereen bijdraagt aan het waterbeheer. Dat betekent bijvoorbeeld: zorgen dat alleen plas, poep en wc-papier in het riool terecht komen, vervuiling van het oppervlaktewater voorkomen, geen water verspillen en regenwater zo veel mogelijk laten infiltreren in de bodem.

In 2020 stelden de waterschappen een gezamenlijke educatiestrategie vast om goed 'watergedrag' al van jongs af aan te stimuleren. Er zijn allerlei [educatieve middelen](#) beschikbaar voor scholen. In 2019 werd bijvoorbeeld een interactieve democratiegame ontwikkeld, die jongeren in de schoenen van waterschapsbestuurders zet. Veel waterschappen bieden ook gastlessen aan. Ook is er een [Jeugdwaterschap](#) dat bestaat uit jonge waterschapsvertegenwoordigers uit het hele land.

Sociaal werkgeverschap

De waterschappen zijn er trots op bekend te staan als goede werkgevers. In de visie '[arbeidsverhoudingen van morgen](#)' deelt de Vereniging werken voor waterschappen de ambitie om een diverse en inclusieve sector te zijn. Verschillen op de werkvloer worden gewaardeerd en zelfs gezocht, voor een goede balans bij het uitvoeren van de werkzaamheden. Onderdelen van het waterschapswerk zijn er ook bij uitstek goed voor geschikt om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt kansen te bieden en in te laten stromen.

DIENSTVERLENENDE WATERSCHAPPEN

Waterschappen hebben rondom hun werkzaamheden veel contact met allerlei partijen in hun beheergebied. Denk bijvoorbeeld aan het verlenen van vergunningen voor (bouw)activiteiten rondom het watersysteem, het behandelen van ingediende klachten en bezwaren, of het uitvoeren van inspectie en handhaving. Ze willen dat goed en op tijd doen.

Vergunningverlening

Ieder waterschap heeft een Keur, waarin de regels binnen het beheergebied van het waterschap zijn opgenomen. Voor activiteiten in en rond het watersysteem die niet onder algemene regels in de Keur van het waterschap vallen is een watervergunning nodig. In totaal hebben de waterschappen in 2019 16.415 vergunningaanvragen ontvangen (dit is door 20 waterschappen geregistreerd). Gemiddeld werd 87% van de vergunningen binnen de termijn van 8 weken afgehandeld (2017: 89%) en nog eens 3% tijdig na verlenging.

Een vergunning kan via het [OmgevingsLoket Online \(OLO\)](#) of via kanalen van het waterschap zelf worden ingediend. Het OLO is ingericht ten behoeve van het nieuwe (digitale) werken onder de Omgevingswet, samen met Rijk, gemeenten en provincies. In 2019 werd - voor zo ver bekend - gemiddeld 61% van de vergunningen via het OLO aangevraagd (2017: 48%).

Klachten

Wie vindt dat een waterschap onjuist of onzorgvuldig heeft gehandeld kan een klacht indienen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om een te hoog of te laag waterpeil of schade door onderhoudsactiviteiten. Afhankelijk van de projecten die worden uitgevoerd kan het aantal klachten in de diverse jaren heel verschillend zijn. In 2019 registreerden de waterschappen in totaal 252 klachten waarvan 91% tijdig werd afgehandeld (2017: 237 klachten, 84% tijdig afgehandeld).

Bezwaren

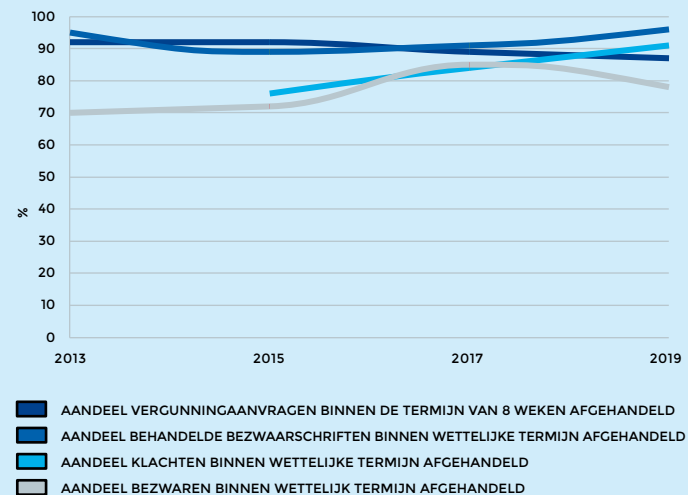
Tegen beslissingen van het waterschap, zoals handhavingsbeschikkingen, vergunningenbesluiten of Wob-besluiten, kan bezwaar worden gemaakt. In 2019 zijn in totaal 694 bezwaarschriften ontvangen door de waterschappen (2017: 500). Hiervan was 32% niet ontvankelijk (2017: 7%) en 23% ongegrond (2017: 35%). Gemiddeld werd in 2019 86% van de bezwaarschriften tijdig afgehandeld (2017: 91%). In 94 gevallen (2017: 116) werd tegen een besluit van het waterschap een beroep aangetekend, dat in vijf gevallen (één minder dan in 2017) tot vernietiging van het besluit heeft geleid. Het percentage beroepen dat tot vernietiging blijft daarmee op 5% in 2019, net als in 2017.

Voor 19 van de 21 waterschappen geldt dat de belastingheffing niet door het waterschap zelf wordt gedaan maar door een (regionale) uitvoeringsorganisatie, vaak in samenwerking met gemeenten of

andere waterschappen. Belanghebbenden die het niet eens zijn met hun belastingaanslag, kunnen hiertegen bezwaar maken. In 2019 is 78% van de bezwaarschriften binnen de wettelijke termijn afgehandeld (2017: 85%).

[Lees meer over dienstverlening door de waterschappen in de themarapportage in het WAVES dashboard.](#)

Aandelen vergunningen, klachten en bezwaren binnen termijn afgehandeld (2011-2019)

DEEL 3:

HOE STAAT HET MET DE WATERSCHAPSTAKEN?

Hoe werken de waterschappen aan hun kerntaken rondom waterveiligheid, voldoende water, schoon water en gezuiverd water? Dat lees je in dit volgende deel. Ook de inrichting van de crisisbeheersing en de waterschapsfinanciën komen aan bod, als belangrijke onderdelen van het werk van waterschappen.

De cijfers in deze publicatie komen grotendeels voort uit de jaarlijkse bedrijfsvergelijking Waterschapsspiegel, uitgevoerd door de Unie van Waterschappen. Alle gegevens die daarmee worden verzameld zijn digitaal beschikbaar via de website www.waterschapsspiegel.nl. Bij het verschijnen van deze publicatie is de meest recente peildatum 31-12-2019.

In dit deel komt aan bod:

- Werken aan waterveiligheid
- Werken aan voldoende water
- Werken aan schoon water
- Werken aan gezuiverd water
- Crisisbeheersing
- Waterschapsfinanciën

Via het [WAVES dashboard](#) krijg je in één oogopslag toegang tot de belangrijkste indicatoren, met de mogelijkheid om verschillende waterschappen met elkaar - of met een relevante groep - te vergelijken. Per onderwerp is een uitgebreide themarapportage beschikbaar met de nodige toelichting en duiding, en via de WAVES databank is het mogelijk om zelf tabellen en grafieken op maat samen te stellen. Het WAVES dashboard is ook als mobiele app voor iOS en Android beschikbaar.

WATERVEILIGHEID

NEDERLAND

Zonder dijken

DE WATERSCHAPPEN BEHEREN:

3.300KM Primaire waterkeringen:
duinen, zeedijken
en rivierdijken

10.200KM Regionale waterkeringen:
dijken langs polders,
kanalen en kleine rivieren

4.200KM Overige waterkeringen

ALLE HENS AAN DEK VOOR EEN VEILIGE DELTA

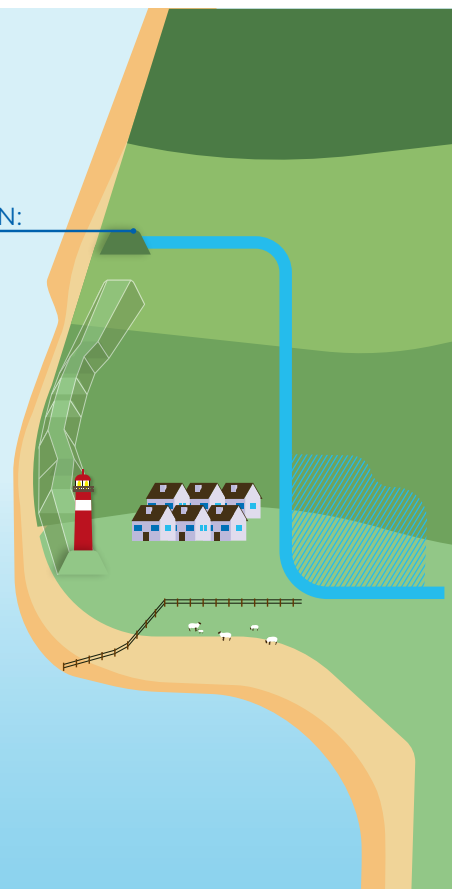
HOOGWATERBESCHERMINGS PROGRAMMA

In 2019:
HWBP
88KM
Versterkt

689KM
Voorbereiding

HWBP
488KM
nog te
programmeren

2050
Alle primaire
waterkeringen
op orde

WERKEN AAN WATERVEILIGHEID

Waterschappen beheren het overgrote deel van alle waterkeringen in het land om te beschermen tegen overstromingen. Ze zorgen er onder andere voor dat de waterkeringen in stand worden gehouden, beoordeeld worden en aan de veiligheidseisen (gaan) voldoen. Met een stijgend zeeniveau en bodemdaling in delen van het land blijft het ook in de toekomst een hele grote opgave om de dijken in onze delta veilig te houden.

Een uitgebreide themarapportage over dit onderwerp is opgenomen in het WAVES dashboard.

Primaire waterkeringen

Ongeveer een vijfde (ruim 3.000 kilometer) van alle waterkeringen die door waterschappen worden beheerd zijn primaire waterkeringen. Het zijn dijken en duinen die beschermen tegen hoog water in buitenwateren, zoals de grote rivieren of de zee. Per 1 januari 2017 werd door de Rijksoverheid een nieuwe veiligheidsnormering ingevoerd voor primaire waterkeringen. De totale lengte aan primaire waterkeringen is onderverdeeld in 208 normtrajecten, elk met een eigen norm die - gezien de lokale omstandigheden - de basisveiligheid voor het achterland borgt. In 2050 moeten alle waterkeringen aan de nieuwe normen voldoen. Tussen 2017 en 2023 beoordelen de waterschappen alle

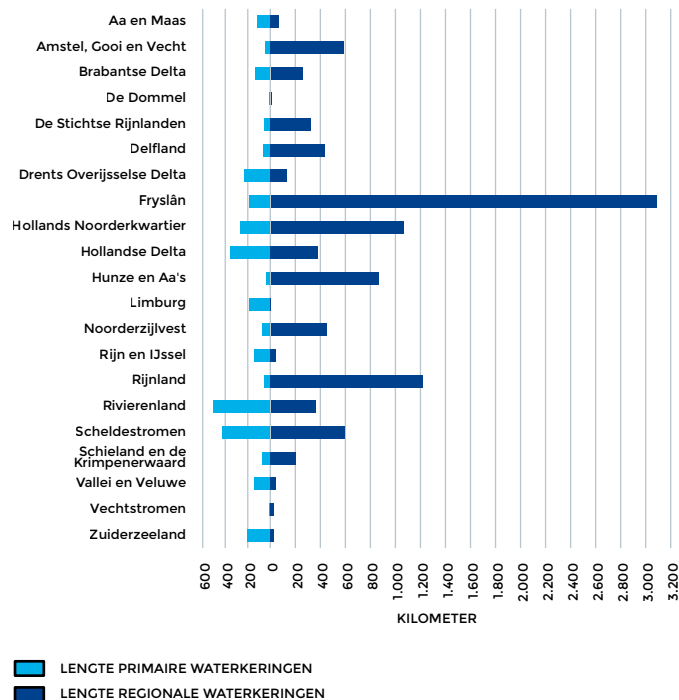
waterkeringen volgens de nieuwe veiligheidsnormen. Omdat sommige normen strenger zijn geworden - met name in het rivierengebied - is de versterkingsopgave aanzienlijk. Waterschappen anticiperen hierop door trajecten met de hoogste urgentie (met naar verwachting de grootste afstand tot de nieuwe norm) als eerste te beoordelen en daarna als eerste te versterken.

De versterking van primaire waterkeringen gebeurt binnen het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Dit programma wordt door alle waterschappen en het Rijk samen gefinancierd (50% door het Rijk, 50% door de waterschappen), grotendeels door middel van een jaarlijkse solidariteitsbijdrage door alle partijen. De beheerder die de dijkverbetering uitvoert, krijgt voor de versterking een subsidiebijdrage uit het Hoogwaterbeschermingsprogramma van 90% van de uitgaven en betaalt 10% zelf.

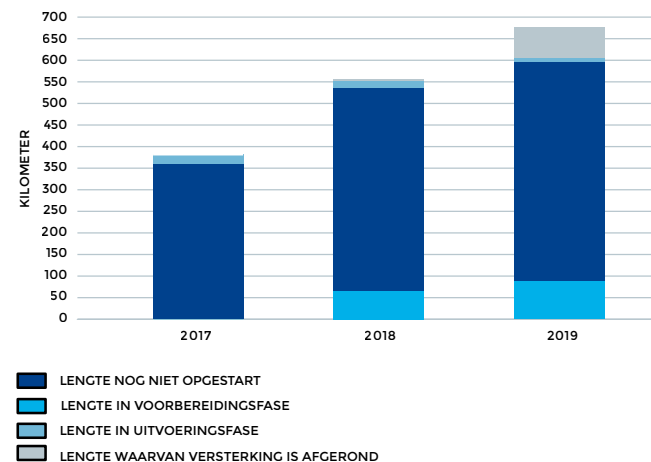
In 2019:

- is 25% van de totale lengte aan primaire waterkeringen beoordeeld volgens de meest recente veiligheidsnormen;
- voldeed 118 kilometer (15% van de bijna 800 beoordeelde kilometers) aan de meest recente veiligheidsnormen;
- was 1274 kilometer waterkeringen onderdeel van het HWBP om de komende jaren versterkt te worden.

Lengtes primaire en regionale waterkeringen per waterschap (2019)

Voortgang Hoogwaterbeschermingsprogramma (2017 - 2019)

Sinds 2017 wordt het toezicht op de inrichting en uitvoering van het waterkeringbeheer uitgevoerd door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). De basis hiervoor is het [Kader Zorgplicht](#), dat in 2015 werd opgesteld door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. De beheerders moeten volgens dit kader 'in control' zijn, met een goed functionerende plan-do-check-act cyclus op alle relevante processen. Als minimale kwaliteitseisen voor de uitvoering van de zorgplicht hebben de waterkeringbeheerders in 2016 zelf de gezamenlijke [Basiseisen](#) vastgesteld waar zij aan

willen voldoen. Begin 2020 is een [overkoepelende landelijke rapportage](#) van de ILT uitgebracht met hierin inspectieresultaten en conclusies bij de waterschappen.

Regionale waterkeringen

Waterschappen beheren ruim 10.000 kilometer regionale waterkeringen. Dat is bijna 60% van de totale lengte waterkeringen. Deze worden door de provincies aangewezen en genormeerd. Net als de primaire keringen, worden ook de regionale keringen periodiek door de waterschappen beoordeeld.

De waterschappen spreken met de provincies af wanneer de beoordeling van de regionale keringen plaats moet vinden en binnen welke termijn versterkingen uitgevoerd moeten worden (dit varieert van 2018 tot 2050). Het jaar waarin de versterking voltooid moet zijn verschilt per waterschap en provincie, omdat hier sprake is van regionale afspraken en maatwerk. Sommige waterschappen hebben recent vastgesteld dat ze een aanzienlijke versterkingsopgave hebben. Andere waterschappen werken al een aantal jaar aan een bepaald normenkader en zijn daardoor vrij ver in het op orde brengen van de keringen.

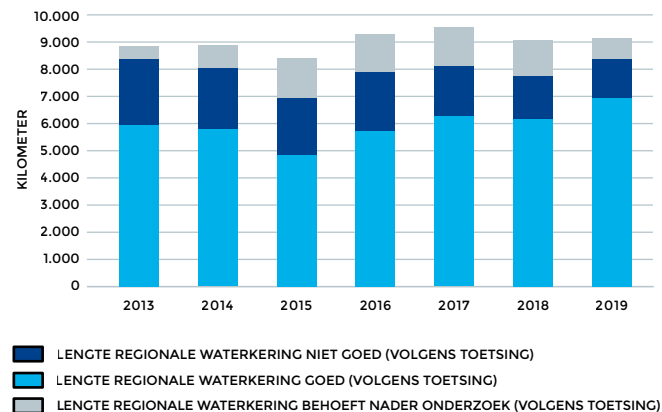
De overige 20% waterkeringen die de waterschappen beheren zijn meestal niet genormeerd omdat ze vaak een kleine rol spelen op het gebied van waterveiligheid, en vooral een functie hebben in het watersysteem.

In 2019:

- was ruim 98% van de genormeerde regionale waterkeringen beoordeeld volgens de geldende normen;
- voldeed 76% van de genormeerde regionale waterkeringen aan de geldende normen (dat was in 2017 nog 66%);
- versterkten de waterschappen 189 kilometer regionale waterkeringen.

Beoordeling regionale waterkeringen (2019)

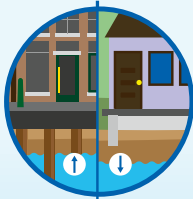
Let op: de grote variatie door de jaren heen heeft te maken met nieuwe regionale normen, waardoor waterschappen in sommige jaren opnieuw starten met beoordelen.

VOLDOENDE WATER

PEILBEHEER

2019:
94,3% Peilbesluiten actueel

GEMEENTE

Willen de funderingspalen
nat houden

HUISEIGENAREN

Willen een droge kelder
of kruipruimte

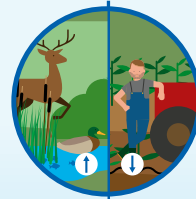

BOEREN

Willen een laag grond-
waterpeil voor hun akkers

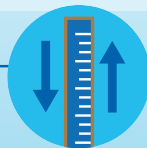
NATUURBEHEER

Wil een natte natuur voor
een gezonde flora en fauna

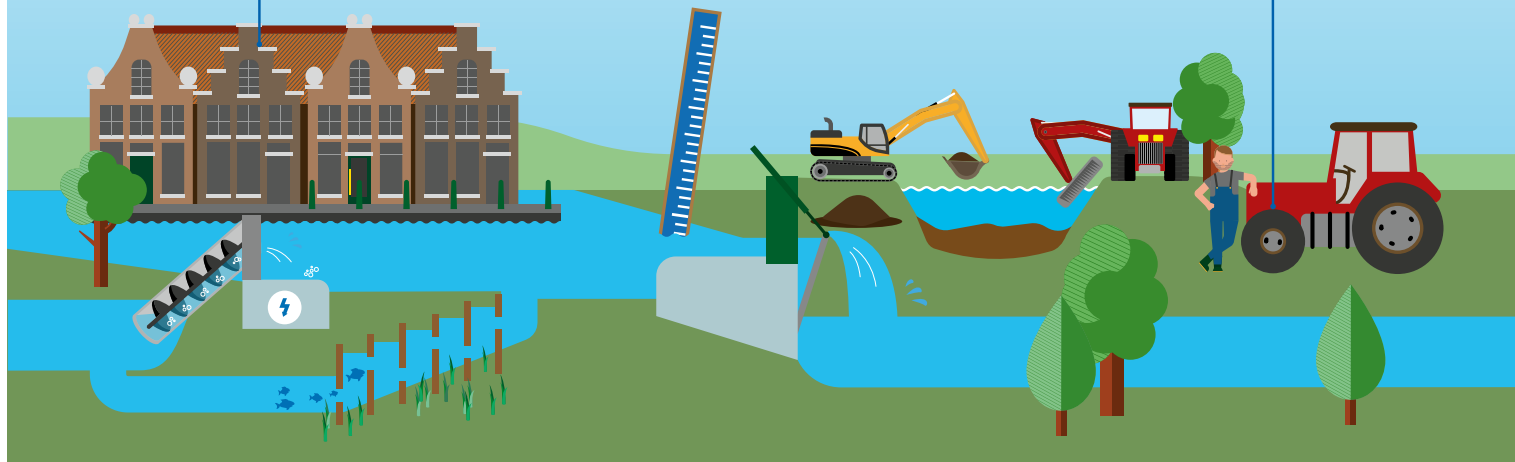
GEMALEN & STUWEN

Deze zorgen voor
het gewenste waterpeil

MAAIEN & BAGGEREN

Door oevers te maaien en bagger-
werkzaamheden uit te voeren
blijft doorstroom mogelijk
en het peil op orde

WERKEN AAN VOLDOENDE WATER

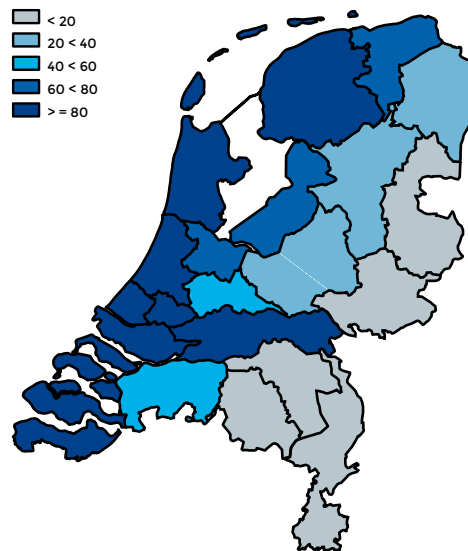
Waterschappen zorgen voor voldoende (aanvoer en afvoer van) water in een gebied. Dat betekent: niet te veel water, maar zeker ook niet te weinig. Verschillende functies vragen om verschillende waterpeilen. Bijvoorbeeld voor landbouw, natuur, bebouwd gebied, recreatie, stabiliteit van waterkeringen, tegengaan van verzilting, drinkwaterwinning, industrie, scheepvaart en visserij. Het is daarbij nodig om in te spelen op de verandering van het klimaat. Dat doen de waterschappen samen met partners in het beheergebied.

Een uitgebreide themarapportage over dit onderwerp is opgenomen in het WAVES dashboard.

Peilbeheer

In Nederland wordt 53% van het land drooggehouden met behulp van pompen en gemalen. Dat is nodig omdat het water in die gebieden niet vanzelf wegstroomt, bijvoorbeeld omdat het onder zeeniveau ligt of lager dan het omringende gebied. In 47% van het gebied stroomt water vanzelf weg door hoogteverschillen in het landschap. Ga naar de [interactieve gemalenkaart](#) voor een overzicht van de grootste gemalen van ieder waterschap.

Aandeel van de beheergebieden van de waterschappen dat drooggehouden wordt met behulp van gemalen versus vrij afstromend gebied (2019)

Het waterpeil is van groot belang voor alle activiteiten rondom de watergangen. De eisen en wensen van alle verschillende belanghebbenden in het gebied zijn niet allemaal precies hetzelfde. Voor sommige functies hebben hogere waterpeilen de voorkeur, waar andere juist baat hebben bij een lager peil. Dat levert vaak een uitdagende puzzel op. De afspraken over de gewenste peilen komen tot stand na het zorgvuldig afwegen van al die belangen.

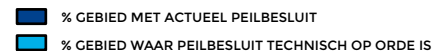
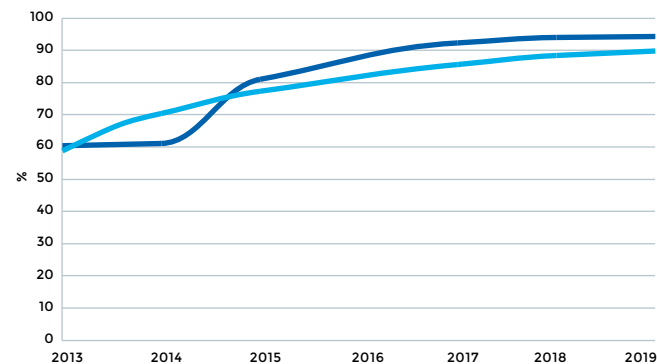
Voor 94% van het totale oppervlak van de beheergebieden van de waterschappen bestaan afspraken over de waterpeilen. Een groot deel van de afspraken voor het vaststellen van peilbesluiten staat in provinciale verordeningen. Dit is met name in gebieden waar peilverschillen grote risico's met zich meebrengen, zoals in laaggelegen (stedelijk) gebied of in gebieden met belangrijke natuurwaarde. Met name in het hoger gelegen vrij afwaterende oostelijk en zuidelijk deel van Nederland worden zogenaamde streefpeilen afgesproken, of peilkaarten vastgelegd.

In 2019:

- was in 94,3 % (2017: 92,3%) van het gebied met een verplicht peilbesluit het peilbesluit actueel;
- was het voor 89,8% (2017: 85,6%) van het gebied technisch mogelijk (juiste randvoorwaarden) om het waterpeil uit het verplichte peilbesluit te kunnen handhaven ;
- registreerden de waterschappen de waterstanden in gemiddeld 89% van het gebied met verplichte peilbesluiten;

- voldeden de waterpeilen naar schatting in gemiddeld 90% van het gebied structureel (voor meer dan 95% van de tijd) aan de afgesproken peilen.

Aandeel van het gebied met een actueel peilbesluit en aandeel van het gebied waarin het technisch mogelijk was om het peil te handhaven (2019)

Wateroverlast

Wanneer water onvoldoende, of niet snel genoeg, uit een gebied wordt afgevoerd ontstaat wateroverlast voor mensen die daar wonen en werken. In het Nationaal Bestuursakkoord Water is

afgesproken dat waterschappen in 2015 moesten voldoen aan de gestelde [normen voor wateroverlast](#) (NBW-normen). Deze normen zijn in 2009 geborgd in de Waterwet als een provinciale bevoegdheid. Ze zijn uitgedrukt in de kans dat het peil van het oppervlaktewater het niveau van het maaiveld overschrijdt. Door klimaatverandering - met name met het oog op heviger buien - zal de wateroverlastopgave de komende jaren toenemen.

In 2019:

- voldoet 99,5% (2017: 99,2%) van Nederland volgens de meest recente toetsing aan de wateroverlastnormen;
- zijn maatregelen voorgenomen voor 60% van het areaal dat niet voldoet;
- zijn normaanpassingen opgestart voor 7% van het areaal dat niet voldoet;
- wegen de kosten van maatregelen of bijstellingen niet op tegen de baten voor 33% van het areaal dat niet voldoet.

Watertekort

Klimaatverandering leidt ook tot een toename van watertekorten door droogte. Door hogere temperaturen, meer verdamping en minder neerslag neemt zowel de watervraag (bijvoorbeeld voor beregening of koelwater) als het neerslagtekort toe. Dit kan leiden tot een lager waterpeil in rivieren en sloten en lagere grondwaterstanden, wat weer grote negatieve gevolgen kan hebben voor natuur en landbouw, maar ook voor de scheepvaart, de stabiliteit van waterkeringen, de drinkwatervoorraad en de

situatie m.b.t. verzilting van de ondergrond. Water vasthouden, bergen en aanvoeren worden daarmee ook steeds belangrijkere taken van de waterschappen.

Zowel 2018 als 2019 waren met name in Oost- en Zuid-Nederland extreem droge jaren met een groot neerslagtekort. De waterschappen schatten in dat zij in 2019 gezamenlijk ruim 2,3 miljard m³ water extra hebben aangevoerd in deze periodes. Dat is bijna een miljoen gevulde Olympische zwembaden, of de helft van een goed gevuld IJsselmeer. Vooral de waterschappen in het oosten en zuiden van Nederland (hoge zandgronden) kunnen - vanwege de aard van het gebied - maar naar een klein deel van hun gebied water aanvoeren bij tekorten. Water vasthouden en bergen is dan extra belangrijk.

SCHOON WATER

INDUSTRIE & LANDBOUW

Vervuild rioolwater, gewasbeschermingsmiddelen, nutriënten en allerlei opkomende stoffen komen in het oppervlaktewater

MONITORING

De waterschappen monitoren en brengen advies uit over de kwaliteit

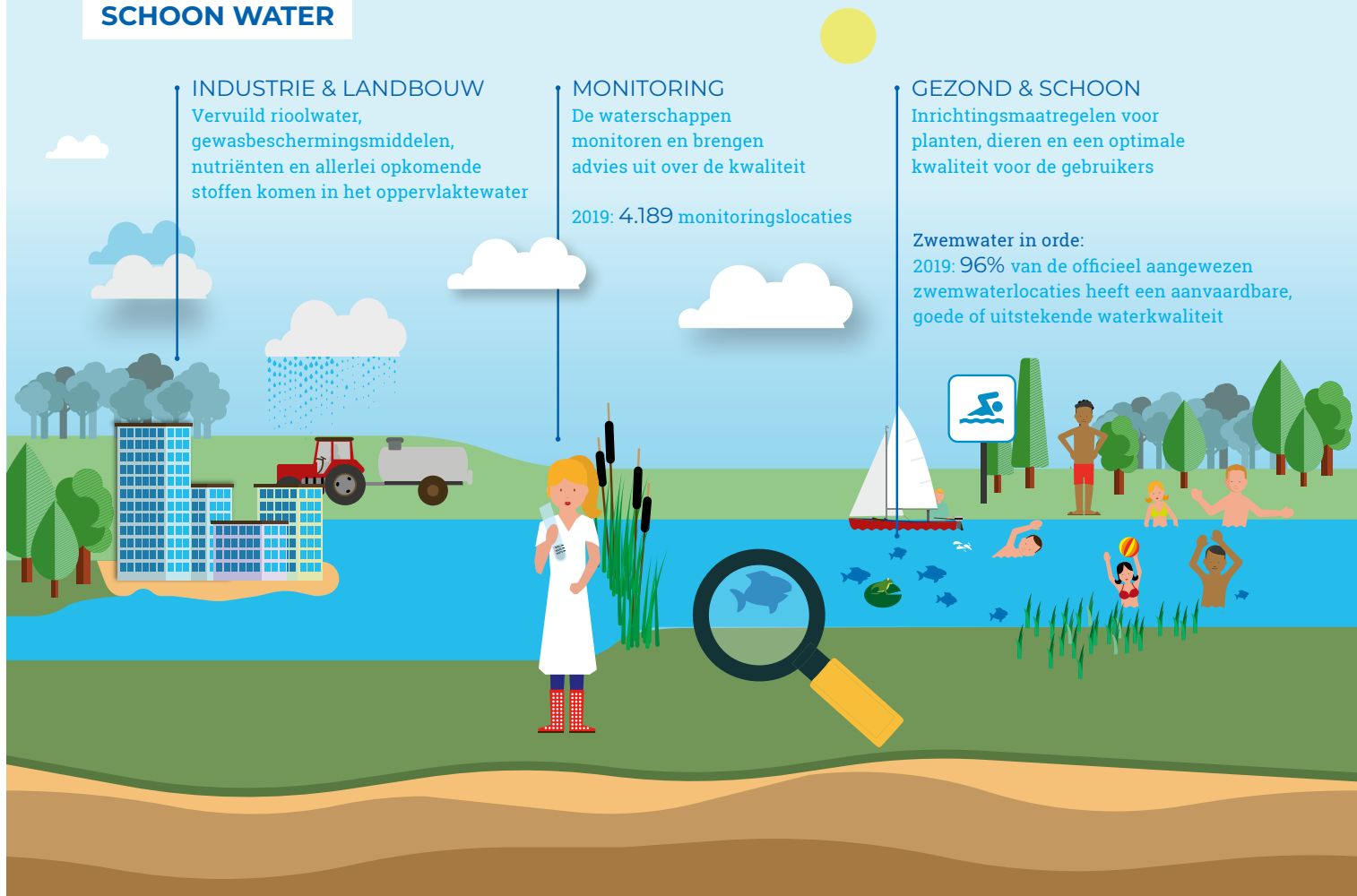
2019: 4.189 monitoringslocaties

GEZOND & SCHOON

Inrichtingsmaatregelen voor planten, dieren en een optimale kwaliteit voor de gebruikers

Zwemwater in orde:

2019: 96% van de officieel aangewezen zwemwaterlocaties heeft een aanvaardbare, goede of uitstekende waterkwaliteit

WERKEN AAN SCHOON WATER

Waterschappen werken aan schoon en gezond oppervlaktewater. Dat betekent goede ecologische en chemische omstandigheden voor planten en dieren in het water, maar ook een optimale waterkwaliteit voor gebruikers van het water, zoals de landbouwsector, sportvisserij, pleziervaarders en zwemmers.

Een uitgebreide themarapportage over dit onderwerp is opgenomen in het WAVES dashboard.

Gedeelde verantwoordelijkheid

De verantwoordelijkheden voor waterkwaliteit zijn verdeeld over een groot aantal partijen. Ook hebben een groot aantal partijen invloed op de waterkwaliteit, zoals de landbouw, industrie en huishoudens. Goede samenwerking is dan ook een voorwaarde om de waterkwaliteit te behouden en te verbeteren.

Waterschappen werken bijvoorbeeld samen met partijen die medeverantwoordelijk zijn voor de uitstoot van vervuilende chemische stoffen, zoals nutriënten (stikstof en fosfor), gewasbeschermingsmiddelen en medicijnresten. Er is aandacht voor zowel het tegengaan van de stoffen in het water als het zuiveren van de stoffen uit het rioolwater. Activiteiten gericht op de biologische

waterkwaliteit voert het waterschap uit met andere land- en waterbeheerders. Denk bijvoorbeeld aan ecologisch onderhoud en maaibeheer, aanleggen van natuurvriendelijke oevers, hermeenderen van waterlopen, herstel van beken en het aanleggen van vispassages.

Voortgang Kader Richtlijn Water doelen

Voor grote wateren schrijft de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) voor wat de minimale kwaliteitsdoelstellingen zijn. In Nederland zijn er in ruim 700 van deze KRW-waterlichamen, waarvan er zo'n 660 door de waterschappen beheerd worden (de anderen door Rijkswaterstaat). De KRW is sinds 2000 van kracht en bevat afspraken die ervoor moeten zorgen dat uiterlijk in 2027 het water in alle Europese lidstaten voldoende schoon en gezond is.

In het [Waterkwaliteitsportaal](#) verzamelen de Nederlandse waterbeheerders gegevens over de chemische en biologische kwaliteit van de KRW-waterlichamen. Zowel de factsheets met jaarlijkse beoordelingen per waterschap als alle data over biologie, maatregelen, monitoring en uitzonderingsbepalingen zijn daar als bronbestanden openbaar beschikbaar. De Europese rapportages vinden om de zes jaar plaats (2015, 2021, 2027) waarbij er een tussentijdse 'midterm review' plaatsvindt over de voortgang.

In april 2020 publiceerde het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) de [Nationale analyse waterkwaliteit](#). Deze analyse geeft inzicht in de effecten van de voorgenomen waterkwaliteitsmaatregelen op het behalen van de KRW-doelen. De waterkwaliteit zal de komende jaren naar verwachting verbeteren, maar niet alle doelen zullen worden gehaald.

Het aandeel regionale wateren dat volgens de meest recente modelberekeningen in 2027 voldoet aan de normen voor biologische kwaliteit (het voorkomen van de gewenste planten en dieren) ligt tussen de 35 en 65%. Bij maximale inzet aan maatregelen bij alle partijen (bijvoorbeeld zoals voorgenomen in het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) kan dit aandeel toenemen tot 45-75%. Wat betreft de chemische kwaliteit voldoet in 2027 circa 55% van de regionale waterlichamen aan de normen voor zowel stikstof als fosfor. In het geval dat alle partijen kiezen voor de meest vergaande maatregelen komen beide percentages op circa 60%. Een waterlichaam voldoet aan de chemische KRW-normen als het op één van beide (stikstof of fosfor) goed scoort; dat geldt na voorziene maatregelen voor circa 75% van de waterlichamen (oplopend tot circa 85%).

Zwemwaterkwaliteit

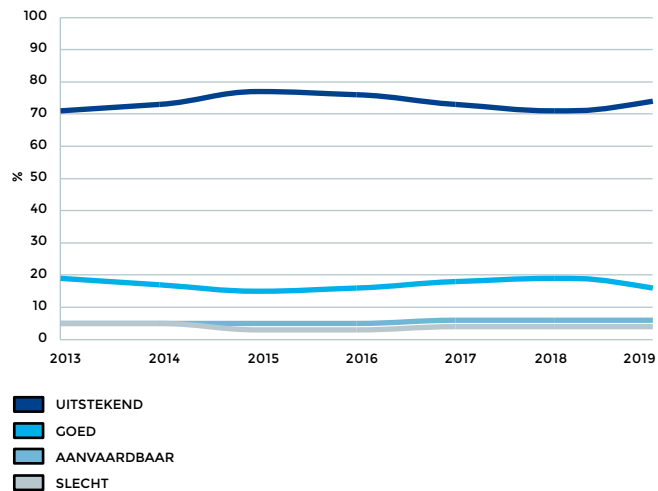
Om de gezondheid van zwemmers in natuurlijk zwemwater te beschermen wordt de zwemwaterkwaliteit tijdens het badseizoen (1 mei tot 1 oktober) gecontroleerd. Er zijn in Nederland ruim 700 officiële zwemwaterlocaties aangewezen door de provincies.

Waterschappen monitoren de kwaliteit van de zwemwaterlocaties en adviseren de provincies over de bestrijding van blauwalgen, die gezondheidsrisico's kunnen opleveren voor zwemmers. De actuele kwaliteit van zwemwater op verschillende plekken in het land is te vinden op <http://www.zwemwater.nl/> en via de [Zwemwater app](#).

In 2019:

- werden 480 zwemwaterlocaties door de waterschappen beheerd (de overige door Rijkswaterstaat);
- had 96% van de door de waterschappen beheerde zwemwaterlocaties een aanvaardbare, goede of uitstekende kwaliteit;
- namen de waterschappen 22 keer maatregelen om het zwemwater te laten voldoen aan de kwaliteitsnorm;
- adviseerden de waterschappen (gedurende één of meerdere periodes in het zwemseizoen) waarschuwingen voor blauwalg af te geven voor 129 locaties en negatieve zwemadviezen uit te vaardigen voor 45 locaties.

Beoordeling zwemwaterkwaliteit (2013 - 2019)

GEZUIVERD WATER

EIGEN ENERGIEVOORZIENING

Rioolwater zit vol stoffen waarmee via biovergisting energie kan worden opgewekt. Hiermee voorzien de waterschappen al voor 40,3% in hun eigen energiebehoefte.

318

Rioolzuiveringsinstallaties
zuiveren samen zo'n
2 MILJARD m³
Afvalwater per jaar

Weetje:

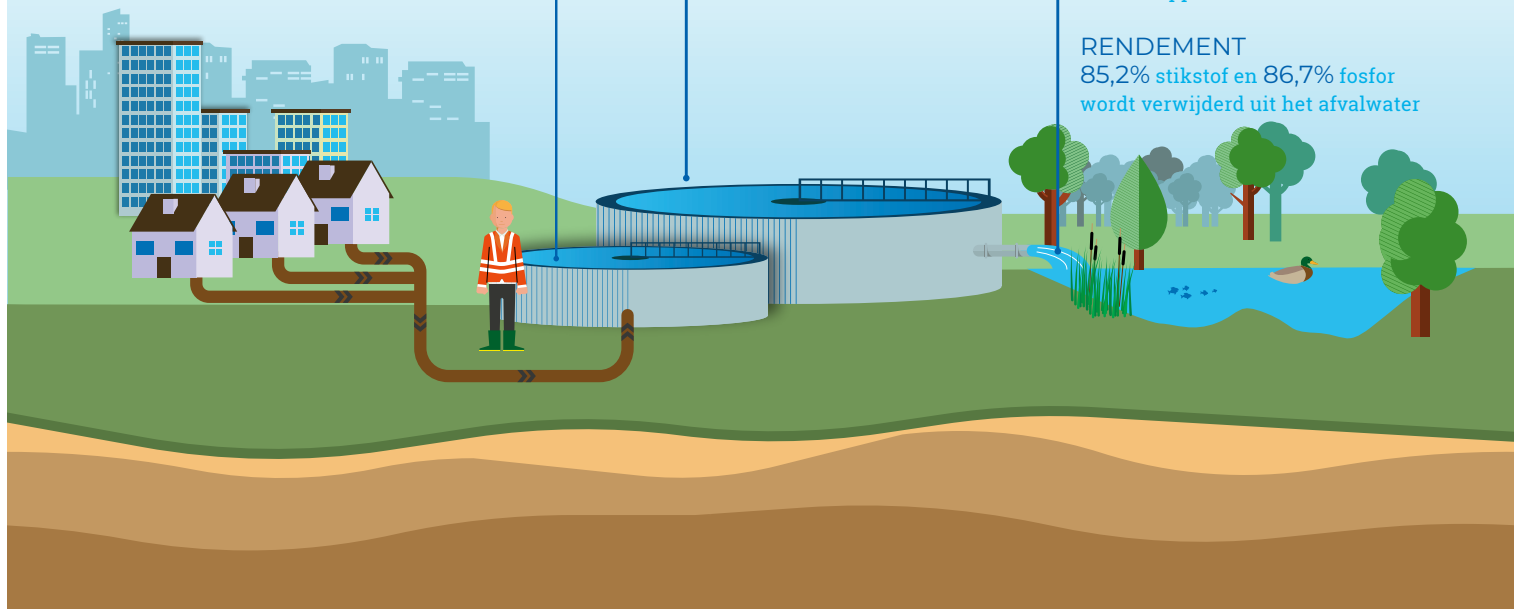
In Nederland produceren we 150L
rioolwater per persoon per dag!

In 2019:

AFNAME-AFSPRAAK
Waterschappen voldoen
voor 98,2% aan de afname-
afspraken met gemeenten

LOZINGSEISEN
Waterschappen voldoen
voor 98,2% aan lozingsseisen
aan het oppervlaktewater

RENDEMENT
85,2% stikstof en 86,7% fosfor
wordt verwijderd uit het afvalwater

WERKEN AAN GEZUIVERD WATER

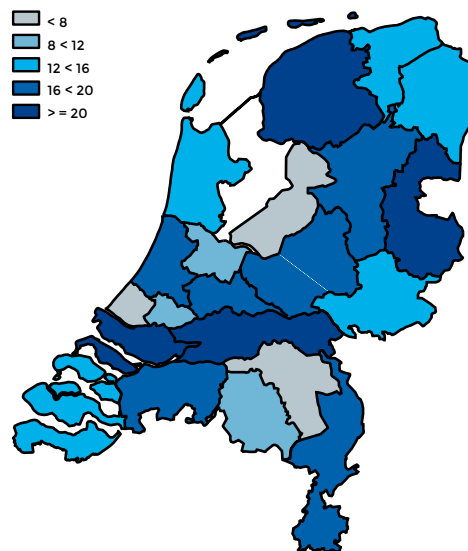
De waterschappen zuiveren het rioolwater van huishoudens en bedrijven. Vanuit de riolering van de gemeenten wordt het water getransporteerd naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) van het waterschap. Daar wordt het in een aantal stappen gezuiverd, zodat het voldoet aan de kwaliteitseisen voordat het wordt geloosd op het oppervlaktewater.

Een uitgebreide themarapportage over dit onderwerp is opgenomen in het WAVES dashboard.

Voldoen aan afname-afspraken

Gemeenten zorgen voor voldoende capaciteit in het rioolstelsel om het afvalwater van huishoudens en het bedrijfsleven te verzamelen. Waterschappen hebben de verantwoordelijkheid om rioolwater van de gemeenten af te nemen en te verwerken. Het is belangrijk dat de aangeboden hoeveelheid rioolwater aansluit bij de capaciteit van de zuiveringsinstallaties. (De meeste) gemeenten en waterschappen maken daarom afname-afspraken. Deze afspraken zijn vastgelegd in akkoorden en/of in de gemeentelijke rioleringsplannen. Vanaf 2006 is het voldoen aan de afname-afpraak op landelijk niveau toegenomen (en vanaf 2012 ongeveer gestabiliseerd) tot gemiddeld 98,3% in 2019.

Aantallen rioolwaterzuiveringen per waterschap (2019)

Naleving van kwaliteitsafspraken

Om de kwaliteit van het oppervlaktewater te beschermen, zuiveren de waterschappen het rioolwater zodanig dat het effluent (het gezuiverde water) voldoet aan de kwaliteitseisen wanneer het wordt geloosd. Die eisen zijn in de vergunning van de installatie vastgelegd.

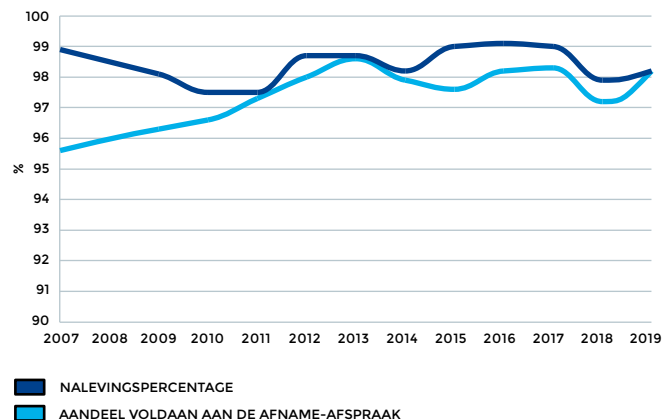
De kwaliteit van het effluent wordt intensief gemeten om te kunnen bepalen in hoeverre het voldoet aan de gestelde eisen. De maat hiervoor is het 'nalevingspercentage', dat aangeeft in hoeveel procent van de metingen de kwaliteit van het effluent voldoende is.

In 2019 is het nalevingspercentage 98,2%. Als voor externe calamiteiten - zoals een (onvoorziene) lozing van een bedrijf - wordt gecorrigeerd komt dit percentage op 98,5%. De prestaties van de sector zijn hiermee al een aantal jaren op blijvend hoog niveau. Daar waar sprake is van een overschrijding van de vergunning, heeft dat veelal een incidenteel karakter, bijvoorbeeld als gevolg van een calamiteit of renovatie waardoor de zuivering tijdelijk minder goed functioneert. Strengere lozings-eisen of een hogere belastinggraad van de installaties kunnen er ook voor zorgen dat het nalevingspercentage (lokaal, tijdelijk) daalt.

Verwijdering van stikstof, fosfor en zuurstofbindende stoffen

De nutriënten stikstof en fosfor zijn stoffen die - wanneer ze in te hoge concentratie voorkomen - een sterke negatieve invloed hebben op de kwaliteit van het oppervlaktewater. Met name in stilstaande wateren leidt eutrofiëring tot algengroei, met nadelige gevolgen voor waterplanten en vissoorten, die helder water nodig hebben om te overleven. Ook de verwijdering van zuurstofbindende stoffen is belangrijk. Dat zijn organische verbindingen zoals eiwitten, koolhydraten en vetten, die zuurstof binden en er zo voor zorgen dat er voor levende organismen minder beschikbaar is.

Mate waarin de waterschappen gemiddeld voldoen aan de afname-afspraken en het gemiddelde nalevingspercentage (2007 - 2019)

Het verwijderingsrendement is de mate van verwijdering van deze stoffen, ofwel het percentage stikstof, fosfor en zuurstofbindende stoffen (chemisch zuurstofverbruik, CZV) dat in het zuiveringsproces wordt verwijderd uit het rioolwater. In 2019 was het gemiddelde verwijderingsrendement 88,1% (stikstof: 85,2%, fosfor: 86,7%, CZV: 92,3%).

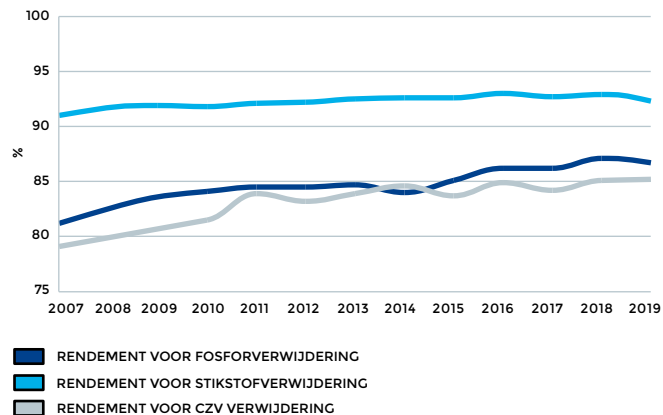
Andere stoffen in het rioolwater: microplastics, medicijnresten, coronavirus

Er worden ook steeds meer nieuwe stoffen in het rioolwater aangetroffen. Dat komt doordat de middelen die we in Nederland door het riool spoelen in de loop van de tijd veranderen qua samenstelling en doordat er steeds uitgebreider wordt gemonitord. Zo komen er microplastics voor in allerlei wasmiddelen, shampoos en douchegels, en denk ook aan resten van medicijnen of drugs die via het toilet in het riool terecht komen. Wanneer bekend wordt dat dergelijke stoffen schadelijk zijn voor het milieu of de volksgezondheid, worden nieuwe monitoringstechnieken ontwikkeld om beter inzicht te krijgen in de verspreiding van de stoffen. Aanpassingen aan de waterzuivering zijn nodig om deze schadelijke stoffen uit het rioolwater te verwijderen zodat ze niet in het milieu terecht komen (met eventuele gevolgen voor de kwaliteit van het drinkwater). Zulke aanpassingen zijn vaak erg kostbaar; voorkómen heeft dus de voorkeur. In 2020 monitoren de waterschappen ook de aanwezigheid van het coronavirus in het rioolwater, als 'radar' voor de verspreiding ervan.

Grondstoffen en restproducten

De waterzuiveringsinstallaties kunnen worden gezien als fabrieken die verschillende producten leveren: niet alleen gezuiverd water en slib, maar ook energie en herbruikbare grondstoffen. Verschillende zuiveringsinstallaties werden daartoe de afgelopen jaren omgebouwd tot energie- en grondstoffenfabrieken. Zie ook de paragraaf over 'waterschappen en de circulaire economie'.

Gemiddelde verwijderingsrendement stikstof, fosfor en CZV (2007 - 2019)

Het slib kan worden vergist, waardoor biogas ontstaat dat gebruikt kan worden voor eigen duurzame energieopwekking. Ongeveer drie kwart van het slib wordt op die manier verwerkt (zie ook: BVZ rapportage 2018). Het overige slib wordt uiteindelijk verbrand. De afgelopen jaren is geconstateerd dat er een tekort is aan slibverwerkingscapaciteit, waardoor verstoringen niet goed opgevangen kunnen worden en slib gestort moet worden in plaats van vergist of verbrand. De waterschappen werken gezamenlijk aan een strategie om de situatie de komende jaren te verbeteren.

CRISISBEHEERSING

69%

In 2019 van de opgeschaalde calamiteiten werden bestreden in samenwerking met veiligheidspartners.

77 incidenten zijn opgeschaald

18 waterschappen hebben netcentrisch werken geïmplementeerd om zo efficiënt mogelijk informatie uit te wisselen binnen de veiligheidsregio.

WATERSCHAPPEN

Crisis Coördinatie Centrum

CRISISBEHEERSING

De waterschappen willen goed voorbereid zijn op rampen en crises die van invloed (kunnen) zijn op de waterkwaliteit en -veiligheid. Denk bijvoorbeeld aan watertekorten door droogte, illegale of onvoorziene lozingen op het oppervlaktewater, grote wateroverlast of cyberaanvallen. Daartoe werken ze intensief samen met de veiligheidsregio's en Rijkswaterstaat.

Een uitgebreide themarapportage over dit onderwerp is opgenomen in het WAVES dashboard.

Watergerelateerde calamiteiten

Van oudsher zijn waterschappen gewend snel op te moeten treden wanneer er watergerelateerde calamiteiten optreden. De aard van die (mogelijke) rampen verandert in de loop der jaren. Uiteraard blijft het voorkomen van overstromingen en wateroverlast een permanente zorg in de Nederlandse delta. Daarnaast wordt de kans op (dreigend) watertekort steeds groter. Ook moet er gewaakt worden voor gebeurtenissen die de kwaliteit van ons water raken, bijvoorbeeld door grote lozingen van chemicaliën. Van recentere aard is de dreiging van cybercriminaliteit, met vervelende digitale gevolgen zoals (omvangrijke) datalekken of manipulatie van vitale systemen.

Calamiteiten verschillen in aard en omvang. Afhankelijk van het dreigingsniveau, betrokkenheid van andere partijen bij eventuele bestrijding en (ingeschatte) gevolgen wordt de crisisorganisatie binnen een waterschap opgeschaald. Dat gebeurt in verschillende coördinatiefasen. Een crisis is in 'fase 0' wanneer het binnen de dagelijkse routine is op te lossen en er bijna geen extra kosten zijn om het op te lossen. Maximaal kan tot 'fase 4' worden opgeschaald, wanneer sprake is van een gebiedsoverstijgende dreiging waarbij meerdere partijen in de bestrijding zijn betrokken en een miljoenen-schade wordt verwacht. Er wordt dan intensief samengewerkt binnen de veiligheidsregio's om de crisis aan te pakken.

Crisiscoördinatie

Daarnaast wordt bij de bestrijding van crises onderscheid gemaakt tussen de koude en warme fase. In de koude fase gaat het zowel om het voorkomen van een ramp (bijv. door het watersysteem zo robuust mogelijk in te richten) als het daadwerkelijk voorbereiden op de bestrijding van een ramp (bijvoorbeeld door opleiden, trainen en oefenen). De daadwerkelijke bestrijding gebeurt in de warme fase. Ieder waterschap heeft een crisiscoördinatieteam dat ervoor zorgt dat de organisatie goed is voorbereid op het beheersen

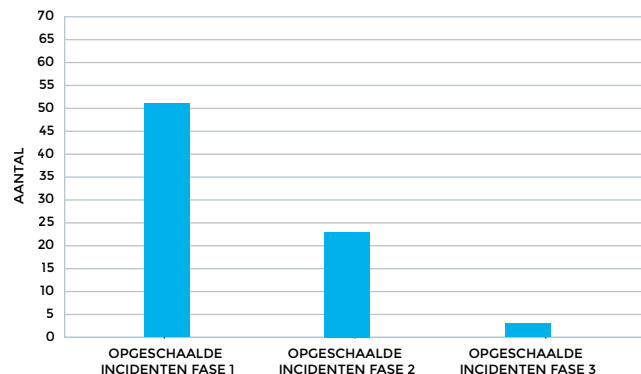
van crises met (mogelijke) invloed op de waterschapstaken. Meldingen over zaken die uit kunnen groeien tot calamiteiten komen bij dit team terecht.

Het crisiscoördinatieteam heeft bij alle waterschappen de coördinerende rol in de koude fase: het team organiseert het proces voorbereiding op rampen, crises en incidenten. In bijna alle gevallen is het team ook leidend in de uitvoering van die voorbereiding. Bij 18 waterschappen heeft het team ook een coördinerende en/of uitvoerende rol tijdens de bestrijding van een crisis of calamiteit (warme fase).

In 2019:

- zijn in totaal 293 meldingen ontvangen door de crisis-coördinatieteams bij de waterschappen;
- werden 77 incidenten door de waterschappen opgeschaald tot fase 1, 2 of 3;
- werd 69% van de opgeschaalde calamiteiten bestreden in samenwerking met (veiligheids)partners.

Totaal aantal incidenten per fase dat door de waterschappen werd opgeschaald (2019)

Goede voorbereiding: training en wachtgroepen

Om goed op (de bestrijding van) een crisis voorbereid te zijn is het belangrijk om mensen daarvoor op te leiden, te trainen en te oefenen. De Waterwet (artikel 5.29) schrijft dat ook voor.

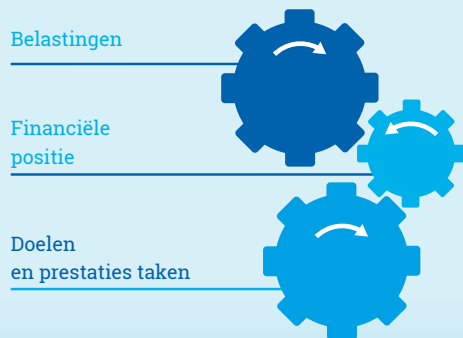
In 2019 werden bij ieder waterschap meer dan 50 mensen expliciet getraind om hun rol in crisistijd goed te kunnen vervullen. Het aantal getrainde medewerkers kan hoog oplopen, afhankelijk van het type trainingen, cursussen en oefeningen dat hier wordt meegeteld. Wanneer bijvoorbeeld ook de getrainde vrijwillige

dijkwachten worden meegenomen gaat het in veel gevallen tot een paar honderd man.

Veel waterschappen hebben wachtgroepen ingesteld voor de verschillende rollen die worden vervuld bij het bestrijden van crises. In geval van nood kunnen deze wachtgroepen worden opgeroepen om snel in actie te komen. Waterschappen die geen wachtgroepen hebben ingesteld organiseren die beschikbaarheid op andere manieren, zoals met een geautomatiseerd alarmeringssysteem waarmee veel medewerkers snel via verschillende kanalen bereikt kunnen worden. Daarnaast hebben veel waterschappen afspraken en 'waakvlamovereenkomsten' met partnerorganisaties, aannemers, leveranciers, adviesbureaus en vrijwilligers om bij te dragen aan de crisisorganisatie wanneer nodig.

WATERSCHAPSFINANCIËN

SAMENHANG TAKEN,
FINANCIELE POSITIE EN BELASTINGEN

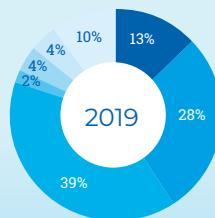
VOLLE INVESTERINGSAGENDA'S

Momenteel zorgen veranderende
weersomstandigheden, zeespiegelstijging,
bodemdaling, verzilting en aangescherpte
milieunormen voor volle investeringsagenda's

GEÏNVESTEERD

€ 1,2 mld in 2019 grotendeels
gefinancierd met langlopende
leningen

KOSTEN WATERSCHAPPEN, NAAR BELEIDSTAAK

- Waterkeringen
- Watersystemen
- Rioolwaterzuivering
- (Vaar)wegenbeheer
- Vergunningverlening en handhaving
- Belastingheffing en invordering
- Overig

WATERSCHAPSFINANCIËN

De financiën van een waterschap staan niet op zichzelf: tussen de uitvoering van de waterschapstaken, de financiële positie en de belastingen bestaat een nauw verband. De omstandigheden in een gebied en de ambities en keuzes van het waterschapsbestuur hebben invloed op hoe de organisatie er financieel voor staat en de hoogte van de belastingen.

Een uitgebreide themarapportage over dit onderwerp is opgenomen in het WAVES dashboard.

Waarom inzicht in financiën

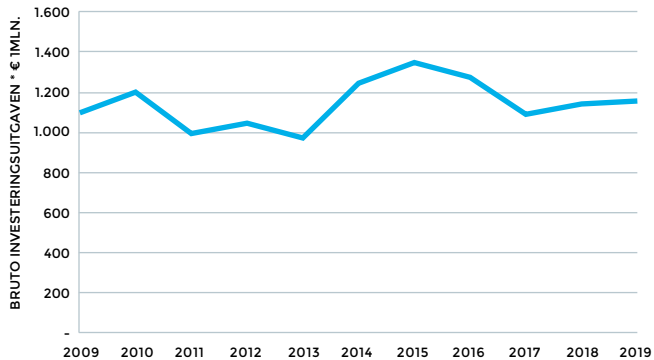
Met een eigen belastingstelsel dat bijna alle kosten dekt zijn de waterschappen voor hun taakuitoefening in financiële zin nauwelijks van andere overheden afhankelijk. Dit zorgt voor voldoende geld voor de waterschapstaken, maar brengt ook een grote verantwoordelijkheid met zich mee om naar belastingbetalers en belanghebbenden transparant te zijn in hoe de middelen worden besteed. Daarnaast zijn de waterschappen op het gebied van hun financiën gehouden aan regelgeving. Naast interne 'checks en balances' zien onafhankelijke accountants er op toe dat de waterschappen deze regels goed volgen. Dit deel van deze publicatie laat zien hoe de sector er in financiële zin voor staat.

Investerings

Waterschapswerk is kostbaar werk. Dijken, gemalen, rioolzuiveringsinstallaties zijn grote en dure werken om aan te leggen. De investeringen die worden gedaan, zorgen ervoor dat deze werken een lange tijd meegaan. Daarom worden de kosten van deze investeringen (afschrijvingen en rente) niet in één keer bij de belastingbetalers in rekening gebracht, maar over een langere tijd uitgesmeerd. De waterschappen gaan vaak leningen aan om de infrastructuur te kunnen financieren. De investeringsagenda's van de waterschappen worden op dit moment bepaald door veranderende weersomstandigheden, zeespiegelstijging, bodemdaling, verzilting, aangescherpte (Europese) milieunormen en de noodzaak om slagen te maken met de energietransitie en in de circulaire economie. In 2019 hebben de waterschappen voor € 1,2 miljard geïnvesteerd.

Als we naar het investeringsvolume van de laatste jaren kijken, steeg dit tussen 2011 en 2015, daalde dit daarna even en is er sinds 2017 sprake van een lichte stijging. De daling na 2015 kwam met name door de afronding van een aantal grote investeringsprogramma's in 2015, zoals het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma, de eerste stroomgebiedsbeheersplannen op grond van

Bruto investeringsuitgaven van de waterschappen (2009 - 2019)

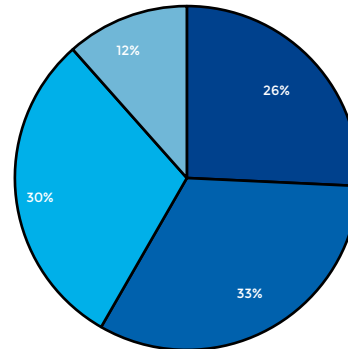

de Europese Kaderrichtlijn Water en de plannen die naar aanleiding van het Nationaal Bestuursakkoord Water zijn uitgevoerd.

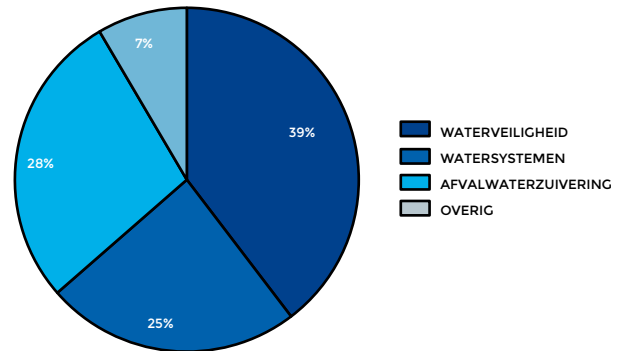
Met name het aandeel van de investeringen dat aan waterveiligheid wordt besteed is sinds 2009 sterk gestegen (van 26% naar 39% van vergelijkbare totalen). Dat komt door de financiering van de versterkingsactiviteiten binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Tot 2011 financierde het Rijk dit programma volledig. Met ingang van 2011 betalen waterschappen mee. Sinds 2014 is er sprake van een gezamenlijk programma van het Rijk en de waterschappen en leggen zij beiden de helft van de benodigde financiële middelen in. In 2019 ging het voor de waterschappen om in totaal € 194 miljoen.

Aandeel van de verschillende waterschapstaken in de totale investeringsuitgaven (2009, 2019)

2009 (€ 1,1 MILJARD)

2019 (€ 1,2 MILJARD)

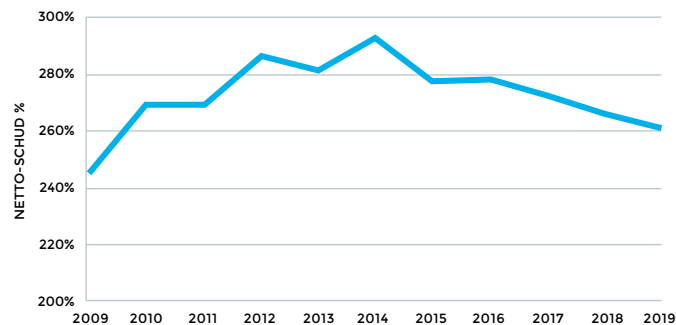
- WATERVEILIGHEID
- WATERSYSTEMEN
- AFVALWATERZUIVERING
- OVERIG

Financiële positie

Financiering van investeringen met leningen

Het hebben van schuld is inherent aan de manier waarop de waterschappen hun omvangrijke investeringen financieren, namelijk met leningen. De waterschappen betalen de jaarlijkse kosten die met deze leningen samenhangen uit de belastingen die door belanghebbenden worden betaald. Omdat het om grote bedragen gaat, is het belangrijk dat de mogelijke risico's van die schuld in beeld worden gebracht, worden beheerst en waar nodig financieel worden afgedekt. Meer informatie over de wijze waarop de waterschappen daar invulling aan geven staat in de themarapportage die beschikbaar is via het [WAVES dashboard 'Financiën'](#).

Ontwikkeling netto-schuldquote van de waterschappen (2009 - 2019)

De netto-schuldquote is een veelgebruikt kengetal dat inzicht geeft in de omvang van de leningen van een organisatie, afgezet tegen de inkomsten. Voor waterschappen vormen de belastingopbrengsten verreweg de grootste inkomstenbron. De gemiddelde schuldquote van de waterschappen steeg tot en met 2014 en is sindsdien dalende.

Investeringen leiden - naast tot schuld - ook tot kosten. Dit zijn afschrijvingen en rente, die samen ook wel kapitaallasten worden genoemd. Deze lasten staan voor langere tijd vast. Hoe kleiner het aandeel van deze vaste lasten in de begroting, hoe meer flexibiliteit er is voor allerlei keuzes, zoals beleidswijzigingen, bezuinigingen en verbeteren van de financiële positie. Voor alle waterschappen samen geldt dat er sprake is van een daling van het aandeel van de rentekosten en van een toename van het aandeel van de afschrijvingen. Per saldo is het aandeel van de kapitaallasten sinds 2009 min of meer stabiel. Daarmee is de beïnvloedbare ruimte in de waterschapsbegrotingen de laatste jaren gelijk gebleven.

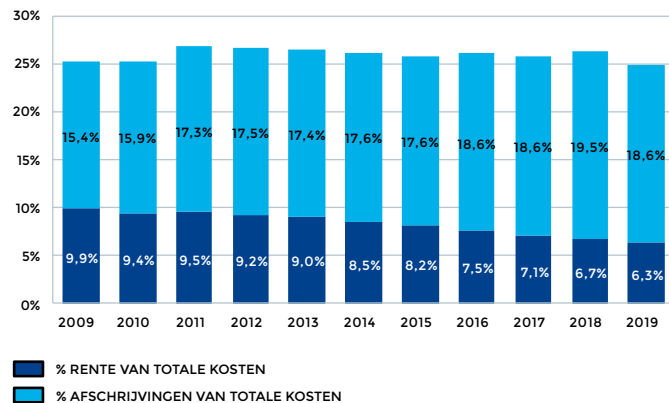
Risico's en weerstandsvermogen

Waterschappen nemen zo veel mogelijk beheersingsmaatregelen om te voorkomen dat zich een calamiteit voordoet, maar er is altijd een risico. Door middel van een risico-analyse brengen ze de mogelijke financiële gevolgen van eventuele calamiteiten in beeld, zodat die gevolgen goed kunnen worden afgedekt. Zo kan wordt voorkomen dat een calamiteit de financiën ernstig verstoort, met grote gevolgen voor de belastingtarieven.

Waterschappen dekken risico's in financiële zin in eerste instantie af met verzekeringen, met (financiële) voorzieningen en met de post 'onvoorzien' in de begroting. Voor het overblijvende - niet financieel afgedekte deel - bepaalt het bestuur van een waterschap welk bedrag in geval van nood vrijgemaakt moet kunnen worden om gevolgen van calamiteiten te bestrijden. Dit bedrag wordt de 'weerstandscapaciteit' genoemd. Meestal bestaat deze weerstandscapaciteit uit de omvang van de algemene reserve(s) of een deel daarvan.

Het weerstandsvermogen is een veel gebruikt kengetal om aan te geven of een organisatie in staat is financiële tegenvallers op te

Aandeel van afschrijvingen en rente (kapitaallasten) in totale kosten van waterschappen (2009 - 2019)

vangen zonder dat dit zijn financiële positie ernstig aantast. De waterschappen hadden aan het eind van 2019 een gemiddeld weerstandsvermogen van 2,4. Dat betekent dat de waterschappen circa 2,4 keer zo veel aan weerstandscapaciteit hebben dan (bekende/gekwantificeerde) financiële restrisico's. Daarmee kan geconcludeerd worden dat de waterschappen hun risico's op dat moment gemiddeld genomen afdoende hadden afgedekt. Bij een weerstandsvermogen kleiner dan 1 zou dat niet het geval zijn.

Belastingheffing

Via het eigen belastingstelsel bekostigen de waterschappen hun taken grotendeels zelf. Deze afgezonderde bekostiging garandeert dat er voldoende geld is voor de voor Nederland essentiële bescherming tegen overstromingen en goed waterbeheer, zonder dat er financiële concurrentie is met andere overheidstaken. De twee belangrijkste waterschapsbelastingen zijn de watersysteemheffing, waarmee de kosten van waterveiligheid, voldoende en schoon oppervlaktewater worden gedekt, en de zuiveringsheffing, voor de bekostiging van de rioolwaterzuiveringstaak van de waterschappen.

Belastingopbrengsten

In 2011 hebben de waterschappen in het Bestuursakkoord Water (BAW) de afspraak gemaakt dat hun belastingopbrengsten tot en met 2020 slechts gematigd zullen stijgen (zie ook [het kader 'Doelmatige waterschappen'](#) in het tweede deel van deze publicatie). Om dit te kunnen bereiken, streven de waterschappen ernaar om besparingen te realiseren die oplopen tot jaarlijks

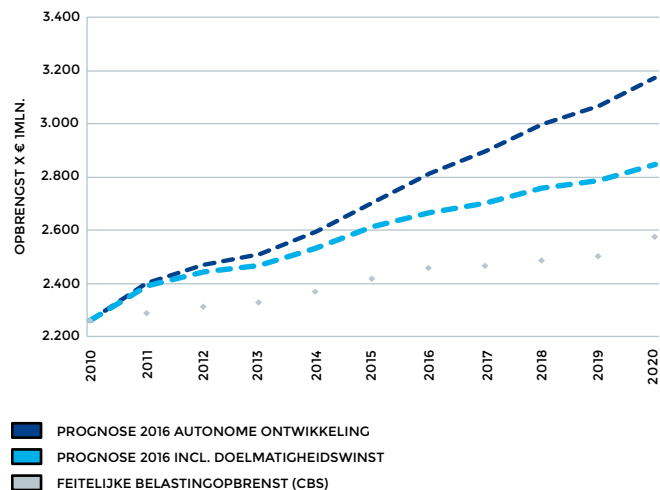
minimaal € 325 miljoen in 2020. Deze afspraak is vertaald in een stijging van de totale belastingopbrengst van de waterschappen: als deze opbrengst in de periode 2010-2020 gemiddeld per jaar met niet meer dan 2,3% (exclusief inflatie) stijgt, voldoen de waterschappen aan de afspraken.

De opbrengsten van de waterschapsbelastingen zijn sinds 2010 gestegen (zie figuur), maar ontwikkelden zich gematigder dan de afspraken in en prognoses van het BAW. De besparingen hebben hun effect op de lastenontwikkeling, maar kunnen niet voorkomen dat er sprake is van enige lastenstijging. Hiervoor zijn de eisen die aan het waterbeheer worden gesteld, in combinatie met de actuele uitdagingen, te hoog.

Lastendruk

De inrichting van het watersysteem en de uitvoering van de waterschapstaken worden door veel factoren bepaald. Met name de omstandigheden van en in het gebied (veel of weinig water, hoog- of laaggelegen, wel of niet aan zee of aan grote rivieren liggend, grondsoort, of de verhouding tussen landelijk en stedelijk gebied), specifieke eisen en wensen van medeoverheden en belanghebbenden in het gebied, en de keuzes en ambities van de waterschapsbesturen hebben hier invloed op. De bijbehorende kosten verschillen dan ook per waterschap, en daarmee ook de hoogte van de belastingen.

Ontwikkeling totale belastingopbrengsten in relatie tot prognoses Bestuursakkoord Water (2010 - 2020)

De waterschappen houden de kosten, en daarmee de lastenstijgingen voor inwoners en bedrijven, zo laag mogelijk. Dat doen ze door te innoveren, samen te werken met andere partijen en doelmatiger te opereren. Gegeven de grote opgaven waar de waterschappen voor staan is enige lastenstijging echter onvermijdelijk. In de tabel hieronder is de hoogte en de ontwikkeling van de gemiddelde belastingdruk in ons land voor vier soorten huishoudens en vier bedrijfstypes weergegeven.

Gemiddelde belastingdruk waterschappen

(in euro's per huishouden/bedrijf, v.e. staat voor vervuilingseenheid, de gemiddelde hoeveelheid vervuiling van het rioolwater die door één persoon wordt veroorzaakt)

	2019 (€)	2020 (€)	Ontwikkeling
Eenpersoonshuishouden huurwoning, 1 v.e.	145	150	3,2%
Eenpersoonshuishouden koopwoning, € 200.000, 1 v.e.	208	217	3,7%
Meerpersoonshuishouden huurwoning, 3 v.e.	257	265	3,0%
Meerpersoonshuishouden koopwoning, € 200.000, 3 v.e.	322	333	3,4%
Agrarisch bedrijf, € 400.000, 40 ha grond, 3 v.e.	3.200	3.385	5,8%
Natuurterrein, 1.000 hectare	5.318	5.591	5,1%
Groothandel, € 2.400.000, 7 v.e.	1.178	1.225	4,0%
Productiebedrijf voedingsmiddelen, € 12.000.000, 300 v.e.	21.002	21.666	3,2%

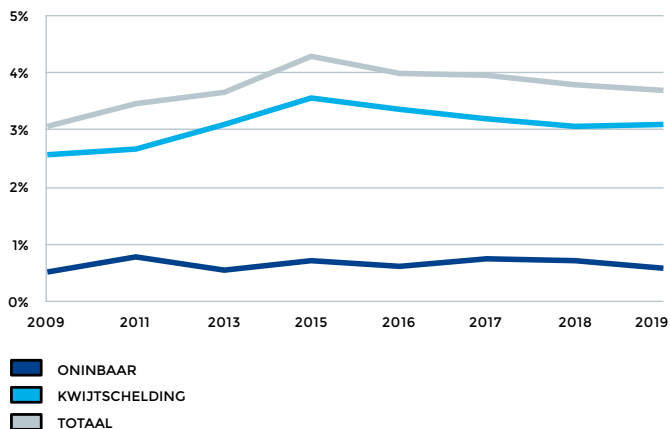
De belastingdruk stijgt voor de huishoudens en meest typen bedrijven gemiddeld met 3 tot 4% per jaar. Het agrarisch bedrijf en het natuurterrein hebben te maken met een wat hogere stijging. Deze wordt vooral veroorzaakt doordat hun belastingaanslag vooral bepaald wordt door de watersysteemheffing, die relatief meer is gestegen dan de zuiveringsheffing.

Omvang kwijtschelding en oninbaarverklaring

De besturen van de waterschappen kunnen zelf beslissen of zij de huishoudens van wie het inkomen beneden een bepaalde grens

ligt de mogelijkheid geven om zijn belastingaanslag geheel of gedeeltelijk niet te hoeven betalen. Het beleid van de waterschappen verschilt en wanneer dit beleid verandert kan dat van invloed zijn op de totale omvang van de kwijtschelding en oninbaarverklaring. Mede als gevolg van de verslechterde economische situatie nam het bedrag dat de waterschappen kwijtscholden in de periode tot en met 2015 toe. Dit bedrag moet door de andere belastingplichtigen worden opgebracht. Sindsdien is juist weer een daling zichtbaar.

Kwijtgescholden en oninbare bedragen, uitgedrukt als aandeel van de opgelegde belastingopbrengst (2012 - 2019)

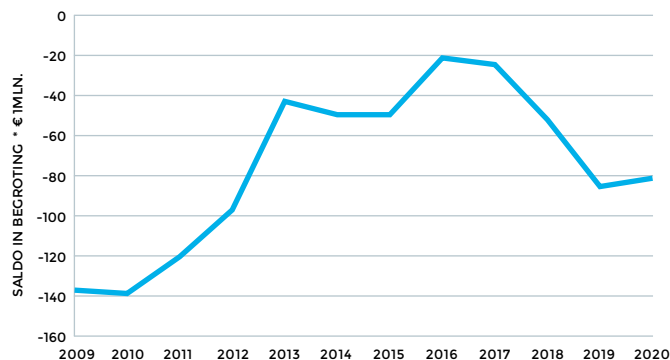
Kosten en opbrengsten zoveel mogelijk in evenwicht

De waterschappen streven ernaar dat de kosten en opbrengsten even hoog - ofwel: in evenwicht - zijn. Als de opbrengsten hoger zijn dan de kosten ontstaan reserves. Als de kosten hoger zijn dan de opbrengsten moet er een beroep worden gedaan op zulke reserves om de begroting sluitend te krijgen. Beperkte verschillen tussen kosten en opbrengsten in een jaar zijn nauwelijks te voorkomen en kunnen soms ook een bewuste keuze zijn. Het is echter belangrijk om ervoor te zorgen dat het evenwicht over een periode van een aantal jaren in stand blijft. De belastingbetaler moet niet te veel

betalen waardoor er onnodig reserves worden aangelegd. Tegelijk moet de rekening van uitgaven nu ook niet te ver in de toekomst worden gelegd. Daarom worden meerjarenramingen opgesteld, op basis waarvan evenwichtige belastingtarieven kunnen worden vastgesteld.

De kosten en de opbrengsten in de begrotingen van de waterschappen zijn in de periode 2009 tot en met 2016 steeds meer in evenwicht gekomen (zie figuur), maar daarna is het verschil tussen kosten en opbrengsten weer groter geworden. In de begrotingen 2020 waren de kosten iets meer dan € 80 miljoen hoger dan de opbrengsten, waardoor er een beroep op de reserves moet worden gedaan.

Verskil tussen de opbrengsten en kosten in de waterschapsbegrotingen (2009 - 2019)

DUIK DIEPER!

In deze publicatie heb je kunnen lezen hoe het ervoor staat met het werk van de waterschappen. Niet alleen wat betreft de prestaties (en kosten) rondom de kerntaken, maar ook als het gaat om de bijdrage die daarmee wordt geleverd aan het aanpakken van brede maatschappelijke opgaven.

Neem een diepere duik!

Ga naar het [WAVES dashboard](#) om een diepere duik te nemen in het werk van de waterschappen. Daar kun je waterschappen op de verschillende thema's vergelijken, met elkaar of met het gemiddelde van relevante vergelijkingsgroepen. Ook vind je daar de bijbehorende themarapportages, die meer achtergrond geven bij het werk van de waterschappen en een nadere blik werpen op de prestaties van de waterschappen.

Alle gegevens die ten grondslag liggen aan de inzichten in Waterschapspel 2020 komen voort uit de jaarlijkse bedrijfsvergelijking Waterschapsspiegel. In de [WAVES databank](#) zijn ze openbaar beschikbaar. Stel hierin zelf tabellen en grafieken samen door de gewenste indicatoren en jaartallen te selecteren. Deze kun je vervolgens exporteren of digitaal delen met collega's en andere geïnteresseerden.

MEER WETEN?

Heb je vragen over de bedrijfsvergelijkingen van de waterschappen, deze publicatie, of de werking van WAVES?

Kijk op www.waterschapsspiegel.nl voor meer informatie of neem contact op via bedrijfsvergelijkingen@uvw.nl. Ook suggesties voor verbeteringen zijn van harte welkom!

BEZOEKADRES

Koningskade 40
2596 AA Den Haag
070 351 97 51
Nederland

POSTADRES

Postbus 93218
2509 AE Den Haag
Nederland

info@uvw.nl
www.uvw.nl

september 2020